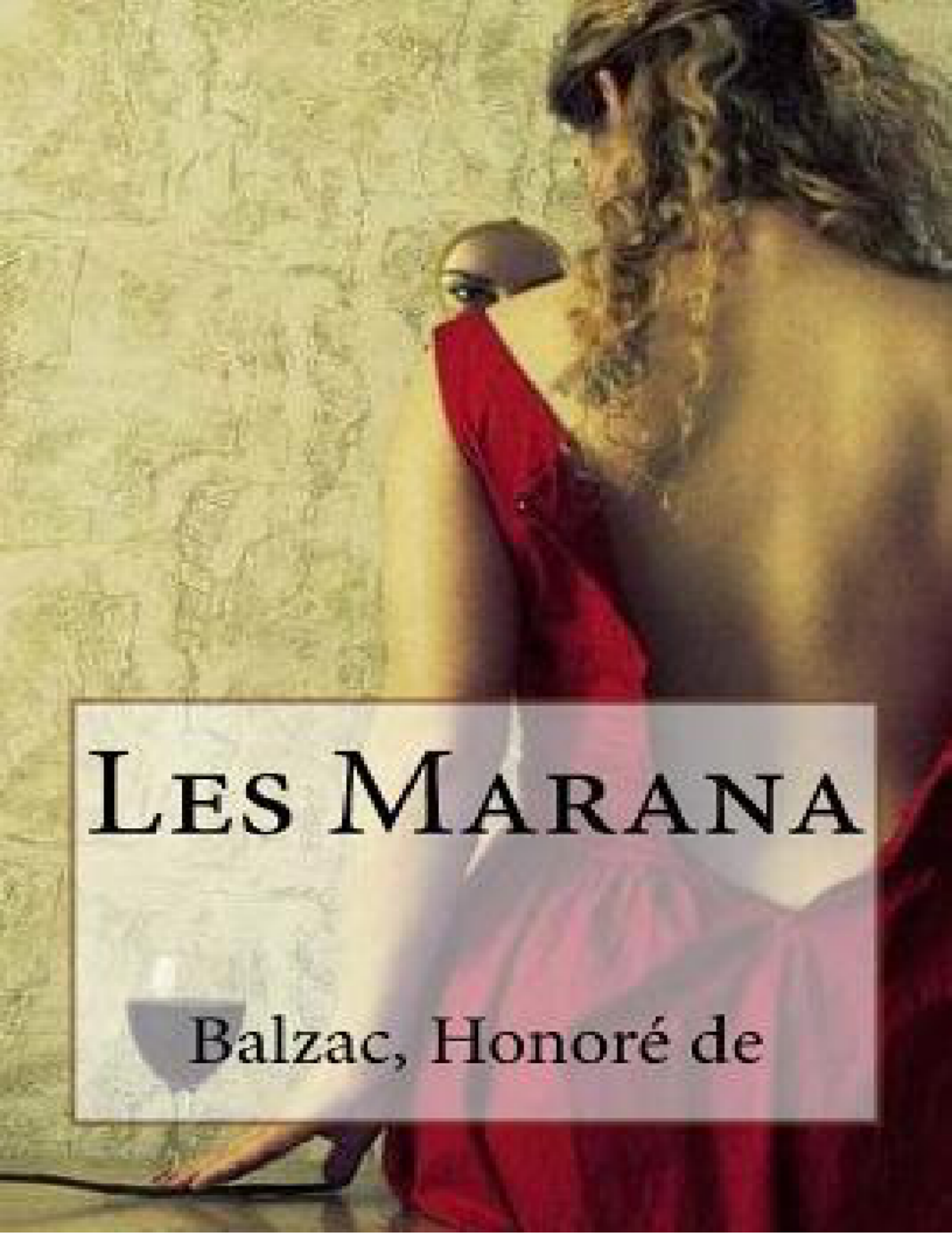
Les Marana
Balzac, Honoré de

HONORE DE BALZAC

NEAMUL MARANA

Traducere V. Demetrius

Editura Facla

NEAMUL MARANA

Cu toată disciplina, pe care mareșalul Suchet o introdusese în corpul său de armată, nu putuse de la început să împiedice un moment de turburare și neorânduială, la luarea Taragonei. După spusa câtorva militari de bună credință, beția izbândii strașnic mai semăna cu jaful. Bineînțeles, mareșalul îl înfrână repede. Ordinea înfăptuită, fiecare regiment sălășluit în cartierul lui, comandantul pieței numit, administratorii militari veniră și ei. Orașul luă pe dată o înfățișare pestriță. Așa, se orânduia totul după moda franceză, dar fură lăsați spaniolii liberi să stăruie, *in petto,* în gusturile lor naționale. Jaful, care ținuse un crâmpei de vreme, nu știu bine cât de mare, avu, ca toate evenimentele sublunare, o pricină lesne de ghicit. În armata mareșalului, se afla aproape un regiment întreg compus din italieni, și comandat de un oarecare colonel, Eugeniu, om de-o vitejie extraordinară, un al doilea Murat. Numai pentru că intrase prea târziu în război, el n-a avut parte nici de marele ducat al Bergului, nici de regatele Neapolelui și nici de gloanțele de la Pizzo. Dacă nu i se hărăzi nicio coroană, fu totuși destul de bine așezat pentru gloanțe, și se poate să fi și primit câteva. Elementele regimentului lui erau sfărâmăturile legiunii italiene. Această legiune era pentru Italia, ceea ce sunt pentru Franța batalioanele coloniale. Depoul ei, stabilit în insula Elba, servise de izgonire onorabilă, băieților de neam bun care dădeau semne rele, și acelor mari oameni greșiți, pe care societatea îi înfierează de timpuriu, numindu-i *pierduți.* Inșii aceștia, cei mai mulți neînțeleși, a căror existență poate să ajungă, sau frumoasă: sub desfătarea unui miros de femeie, care să-i ridice din făgașul lor, – sau îngrozitoare: la sfârșitul unei orgii, sub influența unei cugetări împărtășite tovarășilor de beție. Napoleon încorporase deci pe oamenii aceștia de energie în al 6-lea de linie, nădăjduind să-i metamorfozeze pe câți va putea în generali, de vor scăpa mereu teferi de ghiulele. Dar socotelile împăratului nu se împliniră pe țanc, decât în privința ghiulelelor onoratoare. Regimentul, de multe ori sfărâmat, mereu același, dobândise o mare faimă pe scena militară, și alta cumplită în viața particulară. La luarea Taragonei, italienii pierdură pe celebrul lor căpitan Bianchi, cel care, în vremea campaniei, pusese rămășag că va mânca inima unei santinele spaniole, și-o mâncă! Deși Bianchi era prințul dracilor împelițați cărora datoră regimentul îndoita lui faimă, avea totuși felul acela de cinste cavalerească întreagă, care, în armată, scuză cele mai mari excese. Într-un cuvânt, ar fi fost, odinioară, un minunat corsar. Cu câteva zile mai înainte, strălucise printr-o faptă, pe care și mareșalul binevoise să o

recunoască. Bianchi, respinse grad, pensie, o nouă decorație, și ceru drept răsplată: favoarea ca el, cel dintâi, să se urce la asaltul Taragonei. Mareșalul primi petiția scrisă, dar își uită făgăduiala. Bianchi însă îl făcu să-și aducă aminte de Bianchi. Turbatul căpitan înfipse, el cel dintâi, drapelul francez pe zid și fu ucis de un călugăr.

Această povestire istorică era necesară, ca să lămurească cum al 6-lea de linie intră cel dintâi în Taragona, și de ce neorânduiala, destul de firească într-un oraș luat cu puterea, degenerase pe dată aproape în jaf.

Regimentul avea doi ofițeri puțin remarcabili, printre oamenii lui de fier, dar care, totuși, vor juca în povestea noastră, în ciuda lucrurilor, un rol destul de însemnat..

De primul, căpitan al îmbrăcămintelor, ofițer jumătate militar, jumătate civil, se spunea, în stil ostășesc, că-și *face treburile.* El se pretindea viteaz, se lăuda prin lume că face parte din al 6-lea de linie, își înțepoșa mustățile ca un om gata să sfărâme totul, dar tovarășii lui nu-l stimau deloc. Averea-i strânsă îl făcea prudent. Era numit de toată lumea *căpitanul corbilor.* Mai întâi pentru că mirosea praful de pușcă de la patru kilometri, și fugea din bătaia puștilor, zburând. Apoi porecla aceasta mai închidea în ea un calambur milităresc inocent, pe care el îl merita, și din care altul ar fi făcut o glorie. Căpitanul Montefiore, din ilustra familie de Montefiore din Milano, dar căruia legile regatului Italiei îi interziceau să-și poarte titlul, era unul din tinerii cei mai frumoși ai armatei. Frumusețea lui se putea să fie una din cauzele oculte ale prudenței lui, în zilele de bătălie. O rană i-ar fi putut deforma nasul, tăia fruntea sau brăzda obrajii, ar fi stricat una din cele mai frumoase figuri italiene ale armatei, desenată cu proporții atât de delicate, cum n-a putut vreo femeie să viseze. Chipul lui, mult asemănat cu tipul tânărului turc murind, din tabloul lui Girodet, Revolta din Cairo, avea ceva din fețele melancolice, cu care se păcălesc totdeauna femeile. Marchizul de Montefiore poseda avuții substituite, își înstrăinase toate veniturile pe mai mulți ani, ca să se plătească de niște zburdălnicii italienești, care nu se pricep de fel la Paris. Se ruinase ca să întrețină un teatru din Milano, numai ca să impună publicului o cântăreață proastă care, zicea el, îl iubea la nebunie. Căpitanul de Montefiore avea deci un viitor foarte frumos, pe care-l zvârlea nepăsător, ca un jucător, pentru o biată bucățică de panglică roșie. Dacă nu era viteaz, era cel puțin un filosof, și avea precedente, dacă e permis să vorbim aci limbajul nostru parlamentar. Filip al II-lea n-a jurat el oare, în bătălia de la Saint-Quentin, că nu va mai intra niciodată în foc, exceptând rugurile Inchiziției? N-a aprobat și ducele de Alba părerea, că negustoria cea mai rea e schimbul unei coroane pentru un glonț de plumb? Deci, în calitatea lui de

marchiz,. Montefiore era filipist. Și tot filipist era și în calitatea lui de băiat frumos. Se mângâia de porecla lui și de nestima regimentului, gândindu-se că tovarășii lui erau niște secături, a căror părere se putea, într-o bună zi, să n-aibă nicio trecere, dacă ar mai trăi după acest război de exterminare. Apoi, figura lui era ca un brevet. El se vedea numit colonel, cu siguranță, fie printr-un fenomen al favorii feminine, fie printr-o îndemânatecă metamorfoză a căpitanului îmbrăcămintelor în ofițer de ordonanță, și din ofițer de ordonanță în aghiotant al unui mareșal politicos. Gloria, pentru el, era o simplă chestie de iscusință. Atunci, într-o zi, nu știu care jurnal va scrie despre el, *bravul colonel Montefiore*, etc. Va avea o sută de mii de scude venit, va lua o fată cu părinți sus puși și nu va îndrăzni nimeni nici să-i conteste vitejia, nici să-i cerceteze rănile. În sfârșit, căpitanul Montefiore avea de prieten pe un provensal, născut în împrejurimile Nisei, pe contabilul șef al regimentului, numit Diard.

Un prieten, fie în temniță, fie în mansarda de artist, mângâie de multe nenorociri. Montefiore și Diard erau doi filosofi care se consolau prin priceperea aceluiași viciu, precum doi artiști adorm durerile vieții lor cu speranțele gloriei. Amândoi vedeau din război rezultatele lui, nu acțiunea lui, și-i numeau pe morți foarte simplu, găgăuți. Întâmplarea îi făcuse soldați, pe când ei ar fi trebuit să se întâlnească în jurul meselor verzi ale unui congres. Amândoi erau înzestrați cu o fire febrilă, schimbăcioasă, jumătate femeiască, tot atât de tare pentru bine ca și pentru rău; dar din care pot să iasă, urmând capriciul acestor ciudate temperamente, o crimă tot atâta cât și o faptă generoasă, un act de măreție sufletească sau o mârșăvie. Soarta lor atârnă la tot minutul de apăsarea mai mult sau mai puțin vie asupra aparatului lor nervos, de către pasiunile puternice și fugitive. Diard era un contabil destul de bun, dar niciun soldat nu i-ar fi încredințat punga sau testamentul lui, poate, numai din antipatia pe care o au militarii pentru oamenii de birou. Contabilul șef nu era lipsit nici de vitejie, nici de un fel de generozitate tinerească, sentimente de care se golesc unii oameni, îmbătrânind, judecând și socotind. Schimbător, ca frumusețea unei femei blonde, Diard era lăudăros, palavragiu și vorbea despre orice. Se credea artist, și aduna, imitând pe doi generali celebri, operele de artă, numai pentru ca să aibă posteritatea parte de ele, – așa spunea el. Tovarășilor lui le-ar fi fost foarte greu să stabilească ceva hotărât asupra-i. Mulți dintre ei, deprinși să recurgă la punga lui, strâmtorați de vreo împrejurare, îl credeau bogat, dar el era jucător, și de jucători poți spune că n-au nimic sigur. El era jucător tot atât cât și Montefiore, și toți ofițerii jucau cu ei: pentru că, spre rușinea oamenilor, nu se întâmplă rar să vezi împrejurul unei mese verzi

oameni care, la sfârșitul partidei nu se salută și nu se stimează deloc. Montefiore fusese adversarul lui Bianchi, în rămășagul acestuia cu inima spaniolă.

Montefiore și Diard se aflau în ultimele rânduri în vremea asaltului, iar când orașul fu luat, ei erau în inima lui. În învălmășeală se întâmplă nedreptăți de astea. Iar cei doi prieteni erau deprinși cu asemenea noroc. Susținându-se unul pe altul, ei înaintară vitejește printr-un labirint de străduțe strâmte și mohorâte, mergând amândoi la treburile lor, unul căutând madone zugrăvite, altul căutând madone vii. În nu știu care parte a Taragonei, Diard recunoscu, după arhitectura unei bolți, a cărei poartă era răsturnată, că e o mânăstire acolo, și alergă pe dată în schit, ca să oprească furia soldaților. Sosi tocmai la timp, ca să împiedice pe doi parizieni, pregătiți să împuște un tablou cu o virgină de Albane, pe care le-o cumpără, de și ei, din fanatism militar, îi făcuseră mustăți. Montefiore, rămas singur, zări în fața schitului casa unui negustor de postav, pe când izbucnea din ea un foc de pușcă, tras asupra-i. Dar tot atunci privindu-l de sus în jos, îl oprise o fulgerătoare ocheadă, trimisă repede și dibaci de o fetișcană curioasă, al cărui cap se strecurase după colțul unui stor. Taragona luată cu asalt, Taragona furioasă, împușca prin toate ferestrele. Taragona siluită, cu părul despletit, jumătate despuiată, cu străzile aprinse, inundată de soldații francezi uciși sau ucigând, prețuia pe drept cât o privire, o privire de spaniolă îndrăzneață. Nu era aceasta lupta taurilor mărită? Montefiore uită jaful, și numai auzi, un moment, nici țipetele, nici împușcăturile, nici bubuiturile artileriei. Profilul spaniolei era tot ce văzuse el mai fermecător, el, strengar italian, el, ostenitul de italience, obosit de femei și visând o femeie imposibilă, pentru că se ostenise de toate. Putuse să tresară, el, destrăbălatul, care-și tocase averea în mii de nebunii ca să sature miile de patimi ale unei tinereți topite, și al celui mai desfrânat monstru pe care l-a putut naște societatea noastră. Îi trecu prin cap o idee, inspirată fără îndoială de glonțul negustorului patriot; să pună foc casei. Dar era singur, n-avea mijloacele. Centrul bătăliei era în piața cea mare, unde câțiva încăpățânați se mai apărau. De altfel îi venise o idee și mai bună. Diard ieși din mânăstire, Montefiore nu-i spuse nimic de descoperirea lui, și făcu cu el mai multe plimbări prin oraș. Dar, a doua zi, căpitanul se găzdui militărește în casa negustorului de postav. Nu era oare lucru firesc pentru un căpitan al îmbrăcămintelor?

Casa acelui spaniol de treabă era compusă așa: jos, o prăvălie întunecoasă și mare, grozav de ferită, cu drugi groși de fier, cum sunt la Paris vechile magazine din strada Lombarzilor. Prăvălia comunica cu un salon, luminat de o curte lăuntrică. În odaia

aceasta respira tot sufletul evului mediu: vechi tablouri afumate, tapetării vechi, o antică *brazero,* pălăria cu pene pusă într-un cui, pușca haiducească și mantaua lui Bartholo. Bucătăria era legată de odaia aceasta, în care avea loc primirea musafirilor și masa, unde te mai puteai încălzi, unde se fuma și se încingea vorba împotriva francezilor. Talere de argint, un serviciu de masă, vesela prețioasă împodobeau un dulap, după moda veche. Dar lumina zilei, cu zgârcenie strecurată în casă, nu lăsa să strălucească obiectele lucioase, decât puțin, și, ca într-un tablou de școală olandeză, totul acolo devenea brun, până și figurile. Între prăvălia și salonul acela, cu culoare și viață atât de patriarhale, se afla o scară întunecoasă, ce ducea într-un magazin, în care lumina permitea cercetarea postavurilor. De-asupra, era apartamentul negustorului și al nevestii. În sfârșit, locuința ucenicului și alta a unei servitoare se aflau în mansardă, sub un acoperiș înalt, spre stradă, și erau susținute de bolți care dădeau acestei case o înfățișare ciudată. Aceste camere fură luate de negustor și de nevastă-sa, care lăsară ofițerului chiar apartamentul lor, pesemne ca să se ferească de orice gâlceavă.

Montefiore le spuse că este un fost supus spaniol, persecutat de Napoleon, pe care îl servea de silă. Jumătățile lui de minciună avură succesul așteptat. Fu invitat să se împărtășească la mesele familiei, după cuviința numelui, nașterii și a titlului. Montefiore avea scopurile lui, căutând să câștige bunăvoința negustorului. Umbla după o madonă, precum mirosea căpcăunul carnea proaspătă a lui Prichindel și a fraților lui. Cu toată încrederea pe care știa să o insufle postăvarului, acesta păstra cea mai mare taină asupra madonei. Și căpitanul nu numai că nu zări cea mai mică urmă de fată, în prima jumătate de zi pe care și-o petrecu sub acoperișul cinstitului Spaniol, dar n-auzi niciun zgomot, nu prinse cel mai mic semn, care să-i arate prezența, în vechea locuință. Sunetul răsuna totuși atât de viu între pereții casei, aproape în întregime făcută de lemn, că, în tăcerea primelor ceasuri ale nopții, Montefiore crezu că bănuiește cam pe unde se ascundea tânăra necunoscută. Închipuindu-și că ea e fiica bătrânilor acelora, o crezu orânduită de ei prin mansarde, unde își aveau și ei sălașul, pe tot timpul ocupațiunii străine. Dar nimic nu trăda ascunzătoarea comorii de preț. Ofițerul sta mult și bine cu obrazul lipit de ferestruile, care dădeau în curtea lăuntrică, neagră de umbrele zidurilor. Nu zări nicio lucire, decât poate pe aceea răsfrântă de ferestrele odăii celor doi bătrâni, care tușeau, plecau, veneau și vorbeau. Cât despre fată, nici umbra ei! Montefiore era prea șiret, ca să-și primejduiască viitorul pasiunii lui, cercetând noaptea casa, sau ca să ciocănească încet pe la uși. Dacă-l descoperea caldul patriot, bănuitor fiind ca orice spaniol, tată și negustor de stofe, s-ar

fi pierdut cu desăvârșire. Căpitanul se hotărî deci să aștepte cu răbdare, nădăjduind totul de la vreme și de la imperfecția oamenilor, care totdeauna sfârșesc, chiar cei mârșavi, deci mai ales oamenii cinstiți, să uite orice fereală. A doua zi, descoperi unde dormea servitoarea, văzând un hamac în bucătărie. Ucenicul dormea pe biroul din prăvălie. În ziua aceea, la masă, Montefiore, blestemând pe Napoleon, reuși să descrețească fruntea îngrijată a gazdei lui, spaniol grav, cu chipul negru, semănând cu cei sculptați odinioară pe gâturile mandolinelor. Nevastă-sa găsi în cutele figurii ei bătrâne un surâs vesel de vrăjmășie. Lampa și răsfrângerile din *brazero* luminau fantastic nobila sală. Gazola tocmai oferea o țigară semi-compatriotului. În acel moment, Montefiore auzi foșnetul unei rochii și căderea unui scaun, înapoia unei tapițerii.

— Ah! zise femeia îngălbenind, toți sfinții să ne fie în ajutor, și să nu ni se întâmple vreo nenorocire!

— Aveți pe cineva acolo? zise italianul, fără să dea vreun semn de emoție.

Postăvarul lăsă să-i scape o vorbă urâtă împotriva fetelor. Alarmată, nevastă-sa deschise o ușă secretă, și aduse jumătate moartă pe madona italianului, la care îndrăgostitul fermecat păru că nici nu se uită. Dar, ca să nu pară afectat, se întoarse către gazdă și îl întrebă în limba lui.

— E fata dumitale, seniore?

Perez de Lagunia, așa se numea negustorul, avusese strânse legături comerciale la Genoa, la Florența, la Livorno, cunoștea italiana și răspunse în aceeași limbă:

— Nu. Dacă mi-ar fi fost frică, aș umbla cu mai puține fereli. Copilul ăsta ne-a fost încredințat, și aș prefera să pier eu decât să i se întâmple cea mai mică nenorocire. Dar poftim de-i dă judecată unui copil de optsprezece ani!

— E foarte frumoasă, spuse rece Montefiore, care nu mai privea fata.

— Frumusețea mamei ei e celebră, răspunse postăvarul.

Ei fumară înainte, observându-se unul pe altul. Deși Montefiore își impusese aspra lege, ca să nu arunce cea mai mică privire, care ar fi putut să-i compromită aparenta răceală, totuși, când Perez întoarse capul ca să scuipe, el aruncă la întâmplare o privire tinerei fete și-i întâlni ochii pâlpâitori. Atunci, cu știința de pătrundere, care dă desfrânatului, ca și sculptorului, fatala putere ca să dezbrace, ca să zic așa, o femeie, să-i bănuiască formele: prin câteva judecăți, și repezi și dibace, el văzu un cap-de-operă, a cărui făptură cere toate fericirile amorului. Avea o față albă, pe care cerul Spaniei aruncase câteva tonuri ușoare de funingine, adăugând la înfățișarea ei de pace serafică, o trufie arzătoare. O lucire era

strecurată sub pielița ei diafană, datorită poate sângelui de maur, care îi da obrazului vioiciune și-l colora. Ridicat în creștetul capului, părul îi recădea și-i încorona cu răsfrângeri negre urechile fragede și străvezii, desenând contururile unui gât aproape azurat. Buclele îmbelșugate scoteau în relief ochii arzători, și buzele roșii ale gurii frumos arcate. Fusta ei spaniolească vădea mlădioșia mijlocului ușor de îndoit, ca o salcie. Ea era nu virgina Italiei, ci virgina Spaniei, aceea a lui Murillo, singurul artist destul de îndrăzneț, ca s-o zugrăvească beată de fericirea concepției lui Christ, – imaginație aiurită a celui mai neînfrânat și a celui mai fierbinte dintre pictori. Trei lucruri se aflau reunite în fața asta, dintre care numai unul și-ar ajunge pentru divinizarea unei femei: curățenia perlei care doarme în fundul mării, sublima exaltare a sfintei Tereza spaniola, și voluptatea care nu se cunoaște pe sine. Prezența ei făcu minunea unui talisman. Montefiore nu mai văzu nimic vechi împrejuru-i; fata întinerise totul. Dar delicioasa apariție ținu puțin. Necunoscuta fu petrecută în odaia tainică, în care servitoarea îi duse mai apoi lumină și mâncare.

— Faceți foarte bine că o ascundeți, zise Montefiore în italienește, vă voi păstra secretul. La naiba! avem generali care sunt în stare să v-o ridice militărește.

Îmbătarea lui Montefiore merse până la a-i sugera idea de a se cununa cu ea. Apoi ceru câteva informații gazdei. Perez îi povesti bucuros întâmplarea care i-o hărăzise ca pupilă. Prudentul spaniol se spovedea pentru că el auzise vorbindu-se cu stimă, prin Italia, de Montefiore, și mai ales ca să arate cât de puternice bariere despărțeau pe fată de o seducere. Deși bietul om avu oarecare elocvență, de patriarh, în armonie cu moravurile simple și cu focul de carabină tras asupra lui Montefiore, discursurile lui ar câștiga mai mult spuse pe scurt.

Numele acesta Marana, aruncat întâi ca o pată familiei ciudate de care e vorba aici, sfârșise să fie al ei și să înnobileze viciul, prin netăgăduita antichitate a viciului. Și, într-o zi, Marana, cea din veacul al nouăsprezecelea, într-o zi de belșug sau de mizerie, nu se știe, această problemă e un secret între ea și Dumnezeu, dar desigur într-o oră de cucernicie și melancolie, această femeie se găsi cu picioarele într-o mocirlă și cu capul în cer. În ceasul acela ea își blestemă sângele din vine, se blestemă pe ea însăși, se înfricoșă că va avea o fiică, și jură, cum jură asemenea femei, cu strășnicia, cu voința ocnașului, cu cea mai vârtoasă voință, cu cea mai exactă deplinătate ce se află sub cer; jură, deci, înaintea altarului, crezând în el, să facă din fiică-sa o ființă virtuoasă, o sfântă, ca să răsplătească lungul șir de crime amoroase și de femei pierdute, și, să aibă un înger, pentru ele toate, în cer. Jurământul făcut, sângele

ei vorbi iar, curtezana se azvârli în viața ei aventuroasă, cu încă o cugetare mai mult în inimă. În sfârșit i se întâmplă să iubească cu dragostea violentă a prostituatelor, așa cum Henrieta Wilson iubi pe lordul Ponsomby, cum domnișoara Dupuis iubi pe Bolingbroke, cum marchiza de Pescaire își iubi bărbatul. Dar nu, ea nu iubi, ea adoră pe unul din oamenii cu părul blond, pe un bărbat pe jumătate femeie, pe care-l împodobea cu virtuți ce nu le avea, ea, păstrându-și pentru sine tot viciul. Apoi, de la acest om slab, din această căsătorie fără rost, ne-binecuvântată nici de Dumnezeu nici de oameni, pe care însă fericirea o îndreptățea și care niciodată nu e lipsită de fericire, dar de care însă roșesc într-o zi lipsiții de frunte, ea dobândi o fată; o fată pe care trebuia s-o mântuiască, pentru care dorea o viață frumoasă, și mai ales îi dorea pudoarea, adică ceea ce-i lipsise ei. De-atunci, fericită sau nenorocită, bogată sau săracă, avu în inimă un sentiment curat, cel mai frumos dintre sentimentele omenești, pentru că e cel mai dezinteresat. Iubirea își are egoismul ei, dragostea de mamă n-are niciunul. Marana fu mamă, ca nicio altă mamă, căci în eternul ei naufragiu, maternitatea putea să-i fie scândură de scăpare. Împlinindu-și cu sfințenie o parte din sarcina ei pământeană, trimițând un înger mai mult în paradis, nu prețuia oare mai mult decât o pocăință târzie? Nu era aceasta singura rugă curată îngăduită ei? Așa că atunci când această copilă, când Maria-Juana-Pepita, (ea ar fi voit să-i dea de paznice pe toate sfintele legendei); când mica făptură îi fu dăruită, ea își făcu o atât de înaltă idee de majestatea unei mame, că-și rugă viciul să-i îngăduie oleacă de răgaz.

Se făcu virtuoasă și trăi în singurătate. Nu mai avu sărbători, nici nopți, nici onoruri. Toate noroacele, toate mulțumirile și le vedea în șubredul leagăn al fetiței ei. Accentele glasului de copil îi zideau o oază pe nisipurile arzătoare ale vieții ei. Sentimentul ei nu se putu măsura cu niciun altul. Nu cuprindea el toate simțirile omenești și toate speranțele cerești? Marana nu voi să-și atingă copila cu nici o altă pângărire decât cu aceea a păcatului original al nașterii ei, pe care încerca s-o boteze în toate virtuțile sociale. Așa, ea ceru de la tânărul tată al fetiței o zestre și numele lui. Copila nu se numea deci Guana Marana, ci Juana de Mancini. Apoi, după șapte ani de bucurie și de sărutări, de beție și de fericire, fu nevoită sărmana Marana să se lipsească de idolul ei, ca să nu-i încline fruntea sub rușinea moștenită. Mama avu curajul să renunțe la copilul ei, pentru copilul ei, și-i căută, nu fără dureri cumplite, o altă mamă, o familie, moravuri de deprins, pilde sfinte de imitat. Abdicarea unei mame e o faptă îngrozitoare sau sublimă. Aceasta, nu era sublimă?

În Taragona, o întâmplare fericită o făcu să întâlnească familia Lagunia, într-o împrejurare în care putu să prețuiască cinstea

spaniolului și neclintita virtute a nevesti-sii. Ea îi întâmpină la timp, ca un înger liberator. Norocul și cinstea negustorului, compromise o clipă, aveau nevoie de un ajutor și imediat și tainic. Marana îi încredință zestrea Juanei, necerându-i nici recunoștință, nici dobândă. După judecata ei, un contract era un lucru de inimă; justiția celui slab, era un pumnal, iar Dumnezeu tribunalul suprem. După ce mărturisi nenorocirile situației ei donei Lagunia, își încredință fata și averea bătrânei onorabilități spaniole, care respira curată și fără pată în casa aceea antică. Dona Lagunia n-avea copil, și era încântată să aibă o fată de suflet ca s-o crească. Curtezana se despărți de scumpa ei Juana, sigură că i-a asigurat viitorul și că i-a găsit o mamă, bună să facă din ea o Mancini, iar nu o Marana. Părăsind simpla și modesta casă a postăvarului unde trăiau virtuțile burgheze ale familiei, și în care religia, cuviosia sentimentelor și-a cinstei erau și în văzduh, sărmana fată stricată, mamă dezmoștenită de copilul ei, putu să-și suporte durerile văzându-și pe Juana, fecioară, soție și mamă, mamă fericită de-a lungul unei vieți. Curtezana lăsă pe pragul casei una din acele lacrimi pe care îngerii le culeg. Din ziua aceea de doliu și de speranță, Marana, bântuită de presimțiri neînfrânte, de trei ori mai venise ca să-și vadă fata. În prima dată, Juana se afla prada unei boli periculoase.

— Știam, spuse ea lui Perez după ce sosise.

Prin somn și de departe, ea văzuse pe fiică-sa murind. O servi, o veghe. Apoi, într-o dimineață pe când fiică-sa, în convalescență, dormea, o sărută pe frunte și plecă, fără să se fi dat pe față. Mama izgonea pe curtezană! A doua oară, Marana veni la biserică, pe când se făcea confirmarea catolică a Juanei. Îmbrăcată simplu, ca oricine, ascunsă după un stâlp, mama proscrisă se recunoscu în fiică-sa, așa precum fusese ea într-o zi, figură cerească de înger, curată ca omătul căzut dimineața pe Alpi. Curtezană până și-n maternitatea ei, Marana simți în fundul sufletului o gelozie mai puternică decât toate dragostele ei laolaltă, și plecă din biserică, incapabilă să mai reziste dorinței de-a ucide pe dona Lagunia, pe care o vedea acolo, cu chipul strălucitor, făcând pe mama. În sfârșit, cea din urmă întâlnire, dintre mamă și fiică, avu loc la Milan, unde se duseseră negustorul și nevastă-sa. Marana trecu prin Corso cu tot alaiul unei suverane. Trecu pe dinaintea fiică-sii repede ca fulgerul, și nu fu recunoscută. Groaznică tristețe! Acestei Marana ghiftuită de sărutări, îi lipsea unul, numai unul, pentru care le-ar fi vândut pe toate celelalte: sărutul fraged și voios dat de o fiică mamei sale, mamei onorate, unei mame în care strălucesc toate virtuțile casnice. Juana vie, era ca moartă pentru ea! Un gând însuflețea pe curtezană, căreia tocmai atunci, ducele de Lina îi spunea:

— Ce ai, iubirea mea?

Un gând delicios! Juana era mântuită. Ea putea să ajungă una dintre femeile cele mai de rând, cine știe, dar nu o josnică curtezană căreia să-i poată spune oricine: Ce ai, dragostea mea? În sfârșit, postăvarul și nevastă-sa își îndepliniseră datoria fără știrbire. Zestrea Juanei, ajunsă fata lor, va crește. Perez de Lagunia, cel mai bogat negustor din provincie, avea pentru fetiță un sentiment aproape superstițios. După ce-i scăpase casa dintr-o ruină rușinoasă, prezența cerești creaturi nu-i adusese ea propășirea nemaiașteptată? Soția lui, suflet de aur, plin de delicatețe, făcuse din fată un copil cucernic, tot atât de neprihănit pe cât era de frumos. Juana putea tot atât de bine să fie nevasta unui senior ca și a unui comerciant bogat, nu-i lipsea niciuna dintre virtuțile cerute de destine atât de faimoase. Dacă nu venea războiul, Perez, care visase să se ducă la Madrid, ar fi măritat-o cu vre-un mare demnitar al Spaniei.

— Nu știu pe unde-o fi Marana, zise Perez sfârșind. Dar, oriunde s-ar afla prin lume, dacă a aflat de ocuparea provinciei noastre de către armatele dumneavoastră, și despre asediul Taragonei, ea se află pe drum, vine ca să-și păzească fiica.

Povestirea ce-o auzise, schimbă hotărârea căpitanului italian, el nu mai voi să facă din Juana de Mancini marchiză de Montefiore. Recunoscu sângele Maranei în ocheada ce-o schimbase cu fata prin storuri, în viclenia întrebuințată de ea ca să-și astâmpere curiozitatea, și-n ultima privire ce i-o aruncase. Craidonul voia să ia de nevastă o femeie virtuoasă. Aventura era plină de pericole, dar de pericole de-acelea de care nu se înspăimântă nici omul cel mai puțin curajos, pentru că au drept rod dragostea și plăcerile ei. Ucenicul culcat pe tejghea, servitoarea în bucătărie, Perez și nevastă-sa fără îndoială că dormeau ca bătrânii; sonoritatea casei, o supraveghere ca de balaur, totul era piedică, totul făceau din amorul acesta un amor imposibil. Dar, Montefiore avea din partea lui, împotriva atâtor imposibilități, sângele neamului Marana, care pâlpâia în inima curioasei italience, spaniolei prin moravuri, fecioară neprihănită, nerăbdătoare ca să iubească. Pasiunea, fata și Montefiore, toți trei puteau să înfrunte tot universul.

Montefiore împins și de instinctul oamenilor cu stare cât și de nădejdile vagi ce nu și le lămurește cineva, și cărora le dăm numele de presimțire, cuvânt uimitor de adevărat, își petrecu primele ceasuri ale nopții aceleia la fereastră, privind în jos înspre ascunzătoarea bănuită. Bănuia locul în care cei doi bătrâni își cuibăriseră ultima lor dragoste și bucurie. Cei doi tineri erau despărțiți prin magazinul de cercetat postavurile. Căpitanul nu putea să pună temei pe zgomotele semnificative făcute în toată

casa, și care e limbajul artificial, scornit de amanți în asemenea împrejurări. Dar întâmplarea îi veni în ajutor, sau poate chiar fata! Tocmai când se așeză la fereastră, văzu, pe zidul negru al curții, o zonă de lumină, în mijlocul căreia se desena silueta Juanei. Mișcările repetate ale brațului, chipul cum sta, totul arăta că ea se pieptăna pentru culcare.

— E singură? se întreba Montefiore. Aș putea oare fără pericol să las o scrisoare îngreunată cu câteva monede, la capătul unei sfori și să fac așa ca plicul să lovească gemulețul rotund, care fără îndoială, că-i luminează chilia?

El scrise pe loc un bilet, adevărată scrisoare ofițerească, de soldat izgonit pe insula Elba, de marchiz scăpătat care pe vremuri ar fi parfumat-o cu mosc, de marchiz ajuns acum căpitan al îmbrăcămintelor. Făcu, din ce găsi la îndemână o sfoară, legă biletul îngreuiat cu câțiva lei și-l coborî în taină și în tăcere până în mijlocul sferei de lumină.

— Umbrele ce se vor arăta îmi vor spune dacă maică-sa sau servitoarea sunt cu ea. Dacă n-o fi singură, se gândea Montefiore, îmi voi trage repede sfoara.

Dar când după mii de greutăți, lesne de priceput, banii loviră geamul, o singură figură, zveltul bust al Juanei, se agită pe zid. Fata deschise fereastra încetișor, văzu biletul, îl luă și stătu dreaptă, citindu-l. Montefiore îi cerea o întâlnire și cerea, în stilul romanelor vechi, inima și mâna Juanei de Mancini. Viclenie mârșavă și vulgară, dar al cărei succes va fi întotdeauna sigur! La vârsta Juanei, noblețea sufletului crește pericolele vârstei. Un poet din vremea noastră a spus. «Pe femeie puterea ei o prinde. Amantul se preface că se îndoiește de dragostea ce o inspiră, tocmai când e mai iubit. Încrezătoare și mândră, fata ar voi să scornească sacrificii nemaiauzite și nu cunoaște destul nici lumea, nici pe bărbați, ca să rămână liniștită în mijlocul pasiunilor stârnite în ea și să acopere cu dispreț pe bărbatul care poate primi o viață ca răscumpărare a unei imputări mincinoase.»

De pe vremea sublimei constituiri a societăților, fata se găsește între grozavele sfâșieri pricinuite de calculele virtuții prudente ca și de nenorocirile greșelii. Adesea ea pierde o iubire, cea mai delicioasă în aparență, e prima, dacă rezistă; pierde o căsătorie dacă e imprudentă. Aruncând o privire asupra zbuciumului vieții sociale din Paris, ți-e peste putință să te îndoiești de necesitatea unei religii, aflând cât de multe fete sunt seduse. Parisul e situat pe al patruzeci și optulea grad de latitudine, iar Taragonul pe al patruzecilea. Vechea chestiune a climatelor este încă necesară povestitorilor, ca să justifice deznodămintele și greșelile ca și rezistențele în amor.

Montefiore ținea ochii țintiți pe elegantul profil negru desenat în mijlocul luminii proiectate. Nici el, nici Juana, nu puteau să se vadă. Un afurisit ciubuc de zidărie le lua putința unei corespondări mute, care se poate stabili între doi îndrăgostiți, când stau aplecați pe ferestre. De aceea sufletul și atenția căpitanului erau țintuite asupra cercului luminos, în care, poate că fata, fără știrea ei, și-a fi lăsat oglindite cugetările prin gesturi. Dar nu. Straniile mișcări ale Juanei nu-i îngăduiau lui Montefiore să capete cea mai mică speranță. Juana petrecea desfăcând biletul. Virtutea și morala imită adesea, în neîncrederea lor, prevederile gelosului Bartholo din comedie. Juana, fără cerneală, fără toc și hârtie, răspundea făcând litere cu foarfeca. De grabă, ea legă biletul, ofițerul îl trase, îl deschise, îl puse la lumina lămpii și citi: *Vino!*

— Să vin! își zise el. Dar otrava, pumnalul, sabia lui Perez! Și ucenicul care abia a adormit pe comptuar? Și servitoarea stă în hamac! Dar casa asta răsunătoare ca un bas de la operă, în care aud de-aici sforăitul moșneagului Perez. Să vin! Oare ea n-are nimic de pierdut?

Străpungătoare gândire! Numai desfrânații știu să fie atât de logici și pot pedepsi o femeie pentru devotamentul ei. Omul a inventat pe Satan și pe Lovelace. Dar fecioara e un înger căruia el nu-i poate predica decât viciile lui. Ea este atât de mare, așa de frumoasă, încât el nu poate nici s-o mai mărească, nici s-o înfrumusețeze. Lui nu i-a fost hărăzită decât fatala putere de-a o vești, atrăgând-o în viața-i mocirloasă. Montefiore așteptă ceasul din noapte cel mai plin de somn. Apoi cu toate temerile lui, coborî desculț, cu pistoalele la el, merse tiptil, tiptil, se opri să asculte tăcerea, întinse mâinile înainte, pipăi treptele, aproape începând să vadă prin întuneric, mereu gata să se întoarcă în odaia lui, la cea mai mică mișcare neobișnuită. Își îmbrăcase italianul cea mai frumoasă uniformă, își parfumase păru-i negru și dobândise particulara strălucire, pe care toaleta și grija migăloasă de persoana ta o capătă frumusețile firești. În asemenea împrejurare, cei mai mulți bărbați, sunt atât de femei, ca și o femeie. Montefiore putu ajunge fără piedică la tainica ușă a iatacului locuit de fată. Iatacul era scobit parcă într-un unghi al casei, lărgită în această parte, porțiune de spațiu ce rezultă din nevoia ce o au oamenii de-a-și strânge casele una-ntr-alta, pământurile fiind scumpe.

Chilia asta era cu desăvârșire a Juanei, în ea sta toată ziua, departe de privirea tuturor. Până atunci fata dormise cu mamă-sa adoptivă. Dar în strâmtoarea din mansardă, cei doi soți nu voiră s-o ducă și pe pupila lor.

Dona Lagunia lăsase deci pe fetiță sub paza și sub cheia ușii secrete, sub protecția ideilor religioase, cele mai bune, căci ele

ajunseseră superstiții, și sub apărarea fireștii ei mândrii, pudorii ei de senzitivă, care făceau din tânăra Mancini o raritate în sexul ei. Copila avea virtuțile cele mai mișcătoare și inspirațiile cele mai pasionate. Din pricina acestora fusese nevoie, de sfințenia unei atât de monotone vieți ca să se potolească sângele învăpăiat al neamului Marana, scânteind în inimă, și pe care mama vitregă le numea ispitele diavolului. O dâră subțire de lumină, trasă pe podele printr-o crăpătură a ușii, îi spuse lui Montefiore că a găsit locul. Zgârie încet la ușă, Juana deschise. Montefiore intră, palpitând tot, și văzu limpede în chilioară o expresie de curiozitate naivă, cea mai deplină neștiință de primejdia în care se afla, și un fel de admirație candidă. Rămase vreme de un minut izbit de sfințenia priveliștii ce se arăta ochilor lui.

Pe ziduri se afla o tapițerie cenușie presărată cu flori violete. O lădiță de abanos, o antică oglindă, un larg și vechi fotoliu tot de abanos și acoperit cu tapițerie, iar lângă masă un scaun: iată totul. Pe masă erau flori și broderie de lucrat; iar în fund un pat strâmt și scund, pe care Juana visa. De-asupra patului trei tablouri; în dreptul căpătâiului un crucifix cu vas pentru agheasmă și o rugăciune scrisă cu litere de aur și înrămată. Florile răspândeau o mireasmă plăpândă, lumânările risipeau o lumină dulce. Totul era calm, pur și sfânt. Visurile Juanei, și mai ales Juana, dăruiseră farmecul lor lucrurilor, și sufletul ei se părea că împrăștie raze. Era perla în scoica ei. Juana, îmbrăcată în alb, frumoasă numai prin frumusețea ei, lăsându-și cartea de rugăciuni ca să cheme amorul, ar fi insuflat respect chiar și lui Montefiore, dacă tăcerea, dacă noaptea, dacă Juana n-ar fi fost atât de îmbietoare, dacă pătucul alb n-ar fi fost desfăcut, cu plapuma dată-n lături și perna n-ar fi destăinuit mii de dorințe tulburi. Montefiore stătu multă vreme nemișcat, beat de o fericire necunoscută, poate aceea a Satanei, când vede cerul printr-o spărtură în norii deși de de-asupra lui.

— De cum te-am văzut, zise el în limba toscană pură, te-am iubit. În dumneata mi-a fost și sufletul și viața, și îndurerate vor fi de-a pururea, dacă voiești.

Juana asculta, sorbind văzduhul, sunetul cuvintelor acelea, pe care dragostea le făcea mărețe.

— Micuțo dragă, cum de-ai putut respira atâta timp în casa asta și nu mori? Tu, făcută ca să domnești peste lume, ca să locuiești în palatul unui prinț, să treci din serbare în serbare, să simți bucuriile pe care le stârnești, să vezi totul închinat la picioarele tale, să întuneci cele mai frumoase avuții cu frumusețea ta care n-ar întâlni semene, trăiești aici, singuratică, alături de doi negustori.

Mreajă vicleană. El voia să afle dacă Juana n-avusese niciun amant.

— Da, răspunse ea. Dar cine ți-a spus dumitale cele mai tainice gânduri ale mele? De câteva luni sunt tristă de moarte. Da, mai degrabă vreau să mor, decât să mai stau multă vreme în casa asta. Vedeți broderia asta, nu e un punct pe ea, care să nu fi fost făcut sub mii de gânduri cumplite. De câte ori n-am vrut să fug și să mă arunc în mare! De ce? nici eu nu mai știu… Mici supărări de copil, dar foarte reale, cu toată prostia lor… De multe ori am îmbrățișat pe mama, seara, ca și cum aș fi îmbrățișat-o pentru ultima oară, spunându-mi în taină:

— Mâine mă omor. Și-apoi nu muream. Sinucigașii se duc în iad, și mie mi-era așa de tare frică de iad, că mai bucuros trăiam.

Mă scol în fiecare zi, mă culc, lucrez în anumite ceasuri și fac aceleași și iar aceleași lucruri. Nu mi s-ar urî, dar sufăr… Și totuși, tata și mama mă adoră! Ah! sunt rea, bine-i spun eu duhovnicului meu.

— Și-ai stat întotdeauna aici, fără nicio distracție, fără plăceri?

— O! n-am fost totdeauna așa. Până la vârsta de cincisprezece ani, cântecele, muzica, sărbătorile la biserică, îmi plăceau mult. Eram fericită să mă simt ca îngerii, fără păcate, să pot să mă spovedesc mereu la opt zile, în sfârșit iubeam pe Dumnezeu. Dar de trei ani încoace, din zi în zi, totul s-a schimbat în mine. Mai întâi am vrut să am flori aici, și mi-au adus foarte frumoase… Apoi am vrut… Dar acum nu mai vreau nimic, spuse ea după o tăcere scurtă, zâmbind lui Montefiore. Nu mi-ai scris dumneata adineauri că mă vei iubi totdeauna?

— Da, Juana mea, spuse dulce Montefiore, luând-o pe adorabila copilă de mijloc și strângând-o cu putere pe inima lui, da. Dar lasă-mă să-ți vorbesc cum îi vorbești tu lui Dumnezeu. Nu ești tu mai frumoasă decât fecioara Maria din ceruri? Ascultă! Îți jur, vorbi iarăși el sărutând-o pe păr, îți jur luând fruntea ta drept cel mai frumos dintre altare, să fac din tine idolul meu, să te acopăr cu toate bunătățile pământești. Ție cupeurile mele, ție, palatul meu din Milano, ție giuvaierurile, diamantele străvechii mele familii, ție în fiecare zi noi podoabe, ție mii de plăceri și toate fericirile lumii.

— Da, zise ea, îmi plac mult toate acestea. Dar simt în sufletul meu că ceea ce voi iubi mai mult pe lume va fi dragul meu soț. *Mio caro sposo!* zise ea; căci e peste putință să spui în alte două vorbe admirabila duioșie, amoroasa eleganță de sunete cu care limba și pronunțarea italiană îmbracă aceste trei cuvinte delicioase. Italiana era limba maternă a Juanei.

— Îmi voi găsi, începu ea aruncându-i lui Montefiore o privire în care strălucea nevinovăția heruvimilor, îmi voi găsi religia mea scumpă în *el.* El și Dumnezeu, Dumnezeu și el. Vei fi d-ta acela? rosti ea. Da, desigur. D-ta vei fi! strigă ea după o mică tăcere. Ah,

vino să vezi tabloul pe care tata mi l-a adus din Italia.

Luă o lumânare, făcu un semn lui Montefiore și-i arătă, lângă pat, pe Sfântul Mihail nimicind pe diavol.

— Ia te uită, n-are ochii d-tale? De aceea când te-am văzut pe stradă, întâlnirea aceasta mi s-a părut o prevestire a cerului. În visurile mele de dimineață până nu mă cheamă mama la rugăciune am contemplat de atâtea ori pictura aceasta, îngerul acesta, c-am ajuns să-l cred soțul meu. Doamne, îți vorbesc ca și cum mi-aș vorbi mie. Trebuie să-ți par tare nebună; dar dacă ai ști câtă nevoie are o biată întemnițată să-și spună gândurile care o înăbușă! Singură fiind, vorbeam florilor, buchetelor de pe tapete, mi se părea că mă înțeleg mai bine ele decât tata și mama veșnic așa de gravi.

— Juana, vorbi Montefiore luându-i mâinile și sărutându-i-le cu patima care-i strălucea în ochi, în gesturi și în sunetul glasului lui, vorbește-mi ca bărbatului tău, ca ție însăți. Am suferit tot ce-ai suferit și tu. Între noi e firesc să ajungă puține cuvinte ca să ne înțelegem trecutul. Dar nu vom avea niciodată destule ca să ne putem spune fericirile ce ne-așteaptă. Pune-ți mâna pe inima mea, simți cum bate? Să făgăduim amândoi în fața lui Dumnezeu, care ne vede și ne aude, că vom fi unul altuia credincioși tot timpul vieții noastre. Iată, ia inelul acesta… dă-mi-l pe al tău.

— Să-ți dau inelul meu! strigă fata îngrozită.

— Și de ce nu? întrebă Montefiore îngrijorat de atâta naivitate.

— Eu îl am de la Sf. Părinte Papa. Mi-a fost pus pe deget în copilăria mea de către o frumoasă doamnă, care mă alăptase, care m-a adus în casa aceasta și mi-a spus să-l păstrez în totdeauna.

— Juano, tu n-ai să mă iubești?

— Ah! zise ea. Ia-l, nu ești d-ta mai vrednic de el decât mine?

Ea ținea inelul tremurând și-l strângea privind pe Montefiore cu o pătrundere cercetătoare și scormonitoare. Inelul acesta era ea întreagă: și i-l dădea.

— Oh! Juana mea, zise Montefiore strângând-o în brațe, ar trebui să fiu un monstru ca să te amăgesc. Te voi iubi de-a pururi…

Juana devenise visătoare. Montefiore se gândea în sine că la prima întrevedere nu trebuia să rișt ceva, care ar putea să înspăimânte pe o copilă așa de curată, care greșea mai mult din virtute decât din dorință. El își puse nădejdea în viitor, în frumusețea lui a cărei putere o cunoștea și în nevinovata logodire a inelului, cea mai măreață dintre uniri, cea mai ușoară și cea mai puternică dintre ceremonii, nunta inimii.

Tot restul nopții și toată ziua de a doua zi, închipuirea Juanei, trebuia să fie complicea pasiunii ei. Deci el se sili să fie tot atât de respectos pe cât era de dulce. Gândind astfel, ajutat de pasiune și mai ales de poftele aprinse de Juana, el fu mângâios și dulceag în

cuvinte. Îmbarcă pe nevinovata copilă, în toate planurile unei vieți noi, îi zugrăvi lumea în culorile cele mai strălucitoare, îi vorbi de toate amănuntele gospodăriei, atât de plăcute fetelor și încheia cu greu unele hotărâri, ceea ce dădea drepturi și realitate amorului. Apoi după ce se înțeleseră asupra orei întâlnirilor lor noaptea, lăsă pe Juana fericită dar schimbată. Juana cea curată și sfântă nu mai exista: în privirea aruncată la sfârșit, în frumoasa mișcare de a-și duce fruntea la buzele amantului, era de acum mai multă pasiune decât îi este îngăduit unei fete să arate.

Singurătatea, plictiseala treburilor ei, în opoziție cu natura sa făcuseră toate acestea. Ca să fie cuminte și virtuoasă ar fi trebuit poate s-o obișnuiască cineva cu lumea, sau să i-o ascundă pe veci.

— Ziua de mâine îmi va părea foarte lungă, zise ea primind pe frunte o sărutare care încă era castă. Dar să stai prin sală și să vorbești mai tare, ca să pot să-ți aud glasul, să-mi umple inima.

Montefiore ghicind toată viața Juanei, a fost și mai mulțumit că și-a putut înfrâna poftele, ca să-și asigure și mai bine plăcerile. Reuși să se urce în odaia lui fără accident. Zece zile trecură fără ca vreo întâmplare de seamă să tulbure pacea și singurătatea casei. Montefiore întrebuințase toate măgulirile italienești pentru bătrânul Perez, pentru Dona Lagunia, pentru ucenic chiar, pentru servitoare, și toți îl iubeau.

Dar cu toată încrederea ce-a știut să le-o inspire, niciodată n-a voit să profite de ea cerând s-o vadă pe Juana și să facă să se deschidă ușa chiliei delicioase. Tânăra italiancă setoasă de a-și vedea amantul, îl ruga adesea; dar refuzase totdeauna, din prevedere. De altminteri, își întrebuințase tot creditul și știința ca s-adoarmă bănuielile celor doi soți bătrâni, pe care îi obișnuise să-l vadă pe el militar, că nu se scoală decât la prânz. Căpitanul spuse că-i bolnav. Cei doi iubiți nu mai trăiau așadar decât noaptea, pe când totul dormea în casă. Montefiore n-ar fi fost unul dintre stricații cărora obișnuința plăcerii le îngăduie să-și păstreze sângele rece în orice împrejurare, ei ar fi fost de zece ori pierduți în aceste zece zile. Un amant tânăr, în nevinovăția primei iubiri, s-ar fi lăsat dus la greșeli fermecătoare, cărora este așa de greu să reziști. Dar italianul rezista până și Juanei năzuroase, Juanei nebune, Juanei care își făcea din păr un lanț și i-l petrecea pe după grumaji, ca să-l oprească. Totuși chiar omul cel mai pătrunzător n-ar fi putut ușor ghici secretele întâlnirilor lor nocturne. E de crezut că sigur de izbândă, italianul își hărăzea plăcerile de neuitat ale unei seduceri încete, ale unui incendiu care naște treptat și isprăvește prin a aprinde totul. În a unsprezecea zi, el crezu că e bine să încredințeze, ca pe o mare taină, bătrânului Perez: că pricina dizgrației lui de către familie, era o căsătorie nepotrivită. Această falsă spovedanie

era ceva nespus de urât, pe când se desfășura drama nocturnă chiar în acea casă. Montefiore, ca un vechi jucător pregătea un deznodământ de care se bucura de mai înainte ca un artist, care își iubește arta. El socotea să părăsească degrabă și casa și amorul. Așa că atunci când Juana, primejduindu-și viața poate, va întreba pe Perez unde e oaspetele, bineînțeles după multă așteptare, Perez îi va răspunde fără să cunoască însemnătatea răspunsului: Marchizul de Montefiore, s-a împăcat cu familia lui, care consimte să-i primească femeia, și s-a dus să i-o prezinte. Atunci, Juana… Italianul nu se întrebase niciodată ce se va mai întâmpla cu Juana. Dar el studiase noblețea, condamna toate virtuțile, și era sigur de tăcerea Juanei.

El dobândi o misiune de la nu știu care general. După trei zile, noaptea, în noaptea din ajunul plecării, Montefiore, vrând fără îndoială ca un tigru să nu mai lase nimic din pradă, în loc să se urce în odaia lui, intră îndată după cină la Juana, ca să aibă o cât mai lungă noapte de adio. Juana, adevărată spaniolă, adevărată italiancă, având o îndoită patimă, se simți fericită de cutezarea lui. Copila era plină de flăcări! A găsi în dragostea curată a căsniciei plăcerile crude, ale unei legături nepermise, a-și ascunde soțul după perdelele patului, a-și înșela pe jumătate, părinții adoptivi, și a putea să le spună în caz de surprindere: Sunt marchiza de Montefiore! Pentru o fetiță romantică, și care n-a visat de trei ani, dragostea, fără să viseze toate primejdiile, nu era asta o sărbătoare? Ușa se închise în urma lor, ca să le tăinuiască nebuniile, fericirea, ca un voal, pe care nu e nevoie să-l ridici. Era cam pe la ceasurile nouă, negustorul și nevastă-sa își citeau rugăciunile de seară. Deodată zgomotul unei trăsuri trasă de cai mulți se auzi în ulicioară. Ciocănituri tari, grăbite, răsunară în prăvălie și servitoarea alergă să deschidă. Pe dată, în două salturi intră în sala cea veche, o femeie învești mântată măreț, deși coborâse dintr-o birjă grozav de stropită de noroiul a o sută de drumuri. Trăsura străbătuse, Italia, Franța și Spania. Era Marana! era Marana, care cu toți cei treizeci și șase de ani, cu toate petrecerile, era în toată splendoarea unei *bella fogoranta,* precum i se spunea la Milan, de către pătimașii ei adoratori. Marana, care, amanta știută a unui rege, părăsise Neapolul, sărbătorile din Neapol, cerul din Neapol, apogeul vieții ei de aur și de serenade, de parfumuri și de mătase, aflând prin amantul ei regal, evenimentele din Spania și asaltul Taragonei, își zisese ea:

— La Taragona înainte de luarea Taragonei!

Și fără să mai poarte grija curții, nici a coroanei, sosise la Taragona, înarmată cu un firman aproape imperial, încărcată de aur, care o lăsă să treacă prin imperiul francez ca un fulg pe vânt.

Pentru mamă nu există spațiu; o adevărată mamă presimte tot și-și vede copilul dintr-un pol la celălalt.

— Fiica mea! fiica mea! strigă Marana.

La glasul ei, la furtunatica-i invazie, la înfățișarea acea de regină, cartea de rugăciuni căzu din mâinile lui Perez și ale nevesti-sii. Vocea aceea bubuia ca trăsnetul, și ochii Maranei aruncau fulgere.

— Este aici, răspunse negustorul cu glas liniștit, după o pauză în care își potolise emoția pricinuită de repedea sosire, de privirea și vocea Maranei.

— E aici, repetă el, arătând înspre chilioară.

— Da, și n-a fost cumva bolnavă, e mereu…

— E perfect sănătoasă, zise dona Lagunia.

— Doamne! mă poți arunca de acuma în iad pentru vecie, dacă asta ți-e voia, strigă Marana, ducându-și pașii sfârșită, mai mult moartă, către un fotoliu.

Via colorare din obrajii ei, datorită frământării, se stinse deodată. Marana păli. Avusese putere să îndure suferința, dar nu mai putea să-și poarte bucuria. Bucuria era mai violentă decât durerea, căci păstra în ea ecourile durerii și temerile bucuriei.

— Mă întreb, zise ea, cum ați făcut? Taragona a fost luată cu asalt.

— Da, vorbi Perez. Dar când mă vedeți viu, de ce-mi mai puneți întrebarea asta? N-ar fi trebuit să mă ucidă ca să ajungă la Juana?

La răspunsul acesta, curtezana apucă mâna bătătorită a lui Perez și o sărută, și lacrimi îi picară pe ea. Era tot ce avea ea mai de preț sub cer, ea care nu plângea niciodată.

— Om milostiv, zise ea în sfârșit. Dar n-a trebuit să găzduiți militari?

— Pe unul doar, răspunse spaniolul. Din fericire îl avem pe cel mai cinstit dintre oameni, pe un fost spaniol, un italian care urăște pe Bonaparte. E un om însurat, om rece… Se scoală târziu și se culcă devreme. Ba chiar acum e bolnav.

— Un italian! Cum îl cheamă?

— Căpitanul Montefiore…

— Atunci s-ar putea să fie marchizul de Montefiore.

— Da, Senora, el este.

— A văzut-o pe Juana?

— Nu, zise dona Lagunia.

— Te înșeli, nevastă, grăi Perez. Marchizul desigur că a văzut-o pe Juana, dar numai o clipă, e adevărat. Și mi se pare că a privit-o atunci când a intrat la noi în vremea mesei.

— Ah! vreau să -mi văd fata!

— Nimic mai ușor, rosti Perez. Doarme. Dacă o fi lăsat cheia în broască, are să fie nevoie s-o deșteptăm.

Ridicându-se ca să ia cheia trebuincioasă, ochii neguțătorului căzură din întâmplare pe peretele din curtea lăuntrică. În cercul de lumină proiectat pe zid, pe marea fereastră ovală a ulicioarei, el zări umbra unui grup pe care, până la grațiosul Canova, niciun sculptor nu l-ar fi născocit.

Spaniolul se întoarse.

— Nu știu, spuse el Maranei, unde au pus cheia.

— Ești foarte palid, zise ea.

— Am să vă spun îndată pentru ce, răspunse el, sărind să-și ia pumnalul, pe care-l luă și cu care izbi cu putere în ușa Juanei, strigând: «Juano! deschide! deschide!»

În vocea lui era o groaznică deznădejde, care îngheță pe cele două femei.

Dar Juana nu deschidea, pentru că-i trebuia vreme până să ascundă pe Montefiore. Nu știa nimic din ce se petrecea în sală. Grelele tapiserii de pe ușă înăbușeau cuvintele.

— Doamnă, mint spunându-vă că nu știu unde e cheia. Iat-o, zise el scoțând-o din bufe.t Dar nu avem ce face cu ea. Are și Juana una și e în broască, iar ușa e baricadată. Suntem păcăliți, nevastă! zise el întorcându-se spre soția lui. La Juana se află un bărbat.

— Pe mântuirea sufletului meu, nu e cu putință! vorbi nevastă-sa.

— Nu te jura, dona Lagunia. Cinstea noastră e moartă, iar femeia asta… El arătă pe Marana care se ridicase și rămăsese împietrită, trăsnită de vorbele lui. Femeia aceasta, urmă el, are drept să ne disprețuiască. Ea ne-a mântuit viața, averea, cinstea, iar noi n-am știut să-i păstrăm decât banii!

— Juano, deschide, strigă el, sau sfărâm ușa.

Și glasul lui crescând în violență, se rostogolea până în șurele casei, dar el era rece și liniștit. Ținea în mână viața lui Montefiore și avea să-și spele remușcările în tot sângele italianului.

— Ieșiți, ieșiți, ieșiți, ieșiți cu toții! strigă Marana aruncându-se cu agerimea unei tigrese asupra pumnalului, pe care-l și smulse din mâinile lui Perez, uimit.

— Du-te, Perez, rosti ea cu liniște, pleacă și dumneata și nevasta dumitale, și slujnica și ucenicul dumitale. Era să se facă moarte de om. Ai fi fost împușcat de către toți francezii. Fii pe pace, pe mine numai mă privește. Între fiica mea și mine numai Dumnezeu poate interveni. Cât despre amant, eu am de furcă cu el. Pământul întreg nu mi l-ar scoate din mâini. Haideți dar, plecați, vă iert. Văd limpede, fata asta e o Marana – Voi, religia voastră, cinstea voastră, erați totuși prea slabi ca să luptați cu sângele meu.

Ea suspină înfricoșător și ochii ei erau uscați. Pierduse totul și știa să sufere, – era curtezana. Ușa se deschise. Marana uită totul,

iar Perez, făcând un semn nevesti-sii putu să stea la postul lui. Ca un spaniol de viță, nestrămutat asupra cinstei, stătea gata să ajute răzbunarea mamei trădate. Juana, în lumină potolită, învestmântată în alb, sta liniștită în mijlocul odăii.

— Ce voiți dumneavoastră? zise ea.

Marana nu putu să-și stăpânească deplin un fior.

— Perez, întrebă ea, camera asta mai are vreo ieșire?

Perez făcu semn că nu. Încrezătoare, curtezana intră în odaie.

— Juano, eu sunt mama ta, judecătorul tău și te afli acum în singura stare care mă silește să mă descopăr ție. Ai venit la mine, tu pe care te voiam a cerului. Ah! cumplit de jos ai căzut. Ai ascuns aici un amant.

— Doamnă, nu trebuia și nu se poate afla aici decât soțul meu, răspunse ea. Sunt marchiza de Montefiore.

— Sunt oare două! zise bătrânul Perez cu vocea lui gravă. El mi-a spus că e însurat.

— Montefiore, dragostea mea! strigă fata sfâșiind perdelele și arătând pe ofițer, vino, oamenii aceștia te ponegresc.

Italianul se înfățișă galben-vânăt. Vedea un pumnal în mâna Maranei și o cunoștea pe Marana.

De aceea dintr-un salt, țâșni afară din odăiță, strigând tunător: Ajutor! Ajutor! Asasinează pe un francez. Soldați din al șaselea de linie, dați fuga, alergați după căpitanul vostru! Ajutor!

Perez îl apucase în brațe pe marchiz și mâna lui mare era să-i pună botniță, dar curtezana îl opri spunându-i: Ține-l bine, dar lasă-l să țipe. Deschideți ușile, lăsați-le deschise și plecați cu toții, v-o mai repet odată.

— Iar tu, vorbi ea, adresându-se lui Montefiore, țipă, cheamă în ajutor… Când pașii soldaților tăi s-or auzi pe aproape, lama asta îți va fi înfiptă în inimă. Ești însurat? răspunde.

Montefiore, căzut pe pragul ușii, la doi pași de Juana, nu mai vedea nimic, decât doar lama pumnalului, ale cărui raze strălucitoare îl orbeau.

— Să mă fi amăgit, rosti încet Juana. Mi-a spus că e flăcău.

— Mie mi-a spus că e căsătorit, vorbi Perez cu glasu-i sever.

— Sfântă Fecioară! se uimi dona Lagunia.

— Ai să răspunzi odată, suflet de noroi? zise Marana cu glas încet, plecându-se la urechea marchizului.

— Fiica dumitale… zise Montefiore.

— Fiica ce-am avut-o a murit sau trage să moară, răspunse Marana. Nu mai am copilă. Nu mai rosti vorba asta. Răspunde, ești însurat?

— Nu, doamnă, zise în sfârșit Montefiore, vrând să câștige timp. Vreau să mă însor cu fata dumitale.

— Nobilul meu Montefiore! zise Juana respirând.

— Atunci de ce fugi și chemi într-ajutor? întrebă spaniolul.

Strașnică deslușire!

Juana nu zise nimic, dar își frământă mâinile și se îndreptă către un fotoliu. Tot atunci se auzi un zgomot destul de ușor de auzit în adânca tăcere ce domnea în salon. Un soldat din al șaselea de linie, trecând din întâmplare pe stradă, pe când Montefiore striga ajutor, se dusese să-l vestească pe Diard. Acesta, din fericire, tocmai se întorcea acasă. El luă câțiva tovarăși și veni.

— De ce vream să fug? zise Montefiore auzind glasul prietenului său. Pentru că vă spuneam adevărul, Diard! Diard! strigă el, ascuțit.

Dar, spunându-i o vorbă stăpânu-său, pe care numai o moarte îl mai împăca, ucenicul închise ușa, și soldații fură nevoiți s-o prăbușească. Până să intre ei, Marana putu să-i dea vinovatului o lovitură de pumnal. Dar mânia ei cumplită o făcu să dea greș, și lama alunecă pe epoletul lui Montefiore. Totuși, cu atâta putere izbise, că italianul căzuse la picioarele Juanei, fără ca fata să ia aminte. Marana sări asupra lui și, nevrând să-l scape și de data asta, îl luă de gât, cu mână de fer, și se pregătea să-l lovească în inimă.

— Sunt necăsătorit și o iau! jur pe Dumnezeu, pe mama mea, pe tot ce am mai sfânt pe lume. Sunt flăcău, mă însor, pe onoarea mea!

Și el mușcă brațul curtezanei.

— Haide, mamă, zise Juana, ucide-l. E prea laș, nu-l vreau de bărbat, să fie de zece ori mai frumos.

— Ah! Îmi regăsesc fiica! strigă mama.

— Ce se petrece aici? întrebă contabilul șef, apărând.

— Iată, strigă Montefiore, vor să mă asasineze pentru fata asta, care pretinde că-i sunt amant Am fost atras aici într-o capcană și vor să mă silească s-o iau de nevastă fără voia mea.

— Tu n-o vrei? strigă Diard, izbit de frumusețea sublimă, pe care indignarea, disprețul și ura o dădeau Juanei, frumoasă și așa: Tare mai ești greu de mulțumit! Dacă-i trebuie un bărbat, eu sunt gata. Aruncați pumnalele.

Marana luă pe italian, îl ridică în picioare, îl trase lângă patul fetei și-i șopti la ureche: – Dacă te cruț, e mulțumită vorbei pe care ai spus-o la sfârșit. Dar, ia aminte! dacă limba ta îmi va ponegri vreodată copila, o să ne vedem iar.

— Ce zestre are ea? întrebă Marana pe Perez.

— Are două sute de mii de piaștri…

— N-are să aibă numai atât, domnule, îi spuse curtezana lui Diard. Cine ești dumneata? Dumneata poți pleca, urmă ea întorcându-se către Montefiore.

Auzind că se vorbește de două sute de mii de piaștri, marchizul înaintă zicând: De altfel e drept că sunt flăcău, sunt liber…

O privire a Juanei îi tăie vorba: Dumneata ești liber să pleci, îi zise ea.

Și italianul plecă.

— Ah! Domnule, urmă copila către Diard, îți mulțumesc cu admirație. Soțul meu e-n cer, el va să fie Isus Cristos. Mâine chiar, voi intra în mănăstire…

— Juano, Juana mea, taci! strigă mama strângând-o în brațe. Apoi îi șopti la ureche: Îți trebuie alt bărbat ție.

Juana păli.

— Cine ești dumneata, domnule? repetă ea privind pe provensal.

— Nu sunt încă, zise el, decât șef-contabil la al șaselea de linie. Dar pentru așa nevastă, simți în inimă imbold să ajungi mareșal de Franța. Mă numesc Pierre-François Diard. Tata era profesor de scrimă la regiment. Nu sunt un…

— E! ești om cinstit nu-i așa? strigă Marana. Dacă placi Juanei de Mancini, puteți fi fericiți și unul și altul.

— Juano, urmă ea cu un ton grav, când vei fi nevasta unui bărbat viteaz și demn, să te gândești că vei fi mamă. Am jurat că-ți vei putea îmbrățișa copii fără să roșești… (aici glasul ei suferi o schimbare); am jurat că vei fi o femeie virtuoasă, să te aștepți deci, în viața aceasta, la multe necazuri. Dar orice s-ar întâmpla, să rămâi neprihănită și să fii credincioasă bărbatului tău. Jertfește-i tot, căci este tatăl copiilor tăi… Un tată al copiilor tăi!… Da! Între un amant și tine, totdeauna se va interpune mama ta. Și nu-ți voi fi mamă decât la primejdie… Vezi pumnalul lui Perez?… Ți l-am pus în zestre, zise ea luând arma și aruncând-o pe patul Juanei. Ți-l las ca chezășie a cinstei tale, câtă vreme îmi vor fi ochii deschiși și brațele slobode. Adio, zise ea stăpânindu-și plânsul, să dea Dumnezeu să nu ne mai vedem niciodată!

La gândul ăsta, îi curseră lacrimi din belșug.

— Biata copilă! Ai fost mai fericită, decât crezi în celula asta. S-o faci ca să n-o regrete niciodată, zise ea, cu ochii la viitorul ginere.

Istorisirea aceasta introductivă nu este subiectul principal al acestui studiu, pentru priceperea căruia era să se explice, cu de-amănuntul, cum s-a făcut ca Diard, căpitanul, să se însoare cu Juana de Mancini, cum s-au cunoscut Montefiore și Diard și ce sânge și ce patimi clocoteau în doamna Diard.

Pe când șef-contabilul împlinea lungile și încetele formalități, fără de care nu i se îngăduie unui militar francez să se căsătorească, se îndrăgostise cu patimă de Juana de Mancini. Juana avusese vreme să cugete la soarta ei. Destin înspăimântător! Juana, care nu avea pentru Diard nici stimă, nici iubire, era totuși legată de el printr-un cuvânt scăpat fără îndoială din greșeală, dar necesar. Provensalul nu era nici frumos, nici bine făcut. Purtarea lui lipsită

de distincție trăda înrâurirea armatei, a moravurilor din provincia lui și a unei educații nedesăvârșite. Putea oare să-l iubească pe Diard, fata asta numai grație și numai eleganță, care avea un neînvins instinct de lux și gust ales și pe care de altminteri natura ei o târa către înaltele sfere sociale? Cât despre stimă, ea-i refuza lui Diard până și sentimentul acesta, tocmai pentru că Diard o luase de nevastă. Repulsiunea aceasta era foarte firească. Femeia este o sfântă și frumoasă creatură, dar mai întotdeauna neînțeleasă și mai totdeauna rău judecată, tot pentru că e neînțeleasă. Dacă Juana l-ar fi iubit pe Diard, l-ar fi respectat. Amorul creează în femeie o nouă femeie: cea din ajun nu mai există. Învesmântând rochia nupțială a unei pasiuni, în care e vorba de toată viața, femeia o îmbracă curată și albă. Renăscând virtuoasă și pudică, trecutul nu mai există pentru ea. E toată numai viitor și trebuie să uite totul, ca să reînvețe totul. În acest sens, versul celebru pus de către un poet modern pe buzele lui Marion Delorme e plin de adevăr, vers, totuși, cornelian:

„Și amorul mi-a refăcut virginitatea".

Așadar Juana, fără amor, rămânea Juana înșelată, umilită, înjosită. Juana nu putea să-l cinstească pe bărbatul îngăduit în așa chip. Ea simțea, cu toată limpezimea curăției ei de fecioară, de copilă, deosebirea aceea, subtilă în aparență, dar sfânt de dreaptă, legată față de inimă, și pe care femeile o aplică instinctiv în toate sentimentele lor, chiar cele mai necugetate. Juana se întristă adânc, descoperind nemărginirea vieții. Își odihnea adesea ochii plini de lacrimi, cu trufie stăvilită, și pe Perez și pe dona Lagunia. Bătrânii pricepeau amândoi amarele gânduri cuprinse în lacrimile acelea, dar tăceau. La ce sunt bune dojenile? La ce sunt bune mângâierile? Cu cât sunt mai vii, cu atâta măresc nenorocirea.

Într-o seară, Juana, prostită de durere, auzi, prin tapiseria groasă a celulei ei, pe care cei doi soți o credeau închisă, un oftat scăpat mamei adoptive.

— Bietul copil are să moară de necaz.

— Da, răspunse Perez mișcat. Dar ce putem face? Pot să mă duc acum și să laud frumusețea pupilei mele contelui d-Arcos, cu care speram să o mărit?

— O greșeală nu înseamnă viciu, zise bătrâna femeie, indulgentă cât poate fi un înger.

— Maică-sa a dat-o, spuse Perez.

— Într-o clipă și fără s-o consulte! strigă Lagunia.

— Ea a știut bine ce face.

— Pe ce mâini va încăpea mărgăritarul nostru!

— Nu mai spune o vorbă mai mult, sau vrei să caut gâlceavă lui… Diard acela.

— Asta ar fi altă nenorocire.

Auzind cuvintele acestea, Juana înțelese în sfârșit fericirea al cărei curs fusese tulburat de greșeala ei. Curatele și candidele ceasuri ale dulcii ei singurătăți, ar fi fost deci răsplătite printr-o existență falnică și splendidă, cu frumuseți și mulțumiri așa precum le visase ea, în visuri care îi pricinuiseră căderea. Să cadă de la înălțimea contelui d-Arcos la domnul Diard! Juana plângea, Juana era aproape nebună. Șovăi câtva timp între viciu și religie. Viciul era un deznodământ grabnic, religia o întreagă viață de suferințe. Meditarea îi era furtunoasă și solemnă. A doua zi era ziua fatală: ziua căsătoriei. Juana ar mai fi putut rămâne tot Juana. Liberă, știa cât de vastă îi e nenorocirea, căsătorită nu mai știa până unde va merge. Religia triumfa. Dona Lagunia veni lângă fiică-sa și veghe rugându-se tot atât de cucernic ca lângă o muribundă.

— Așa vrea Dumnezeu, îi spuse ea Juanei.

Natura dăruiește rând pe rând femeii o deosebită putere ca s-o ajute să sufere și o slăbiciune care o sfătuiește să se resemneze. Juana se resemnă fără fățărnicie. Voia să urmeze jurământul mamei sale și să străbată pustiul vieții ca să ajungă la cer, știind deslușit că nu va găsi nicio floare în spinoasa ei călătorie. Se căsători cu Diard. Cât despre șef-contabilul, cine l-ar învinovăți, pentru că nu-i plăcuse Juanei? O iubea nebunește. Marana, atât de firesc isteață ca să presimtă iubirea, recunoscuse în el accentul pasiunii, frământările generoase, particulare meridionalilor. În culmea marii ei mânii, nu bănuise decât calitățile frumoase ale lui Diard și crezu că e destul atâta pentru ca fericirea fetei sale să fie pe veci asigurată.

Primele zile ale căsătoriei fură fericite, în aparență; sau pentru a deslușI una dintre faptele tainice de care sunt învăluite de către femei toate mizeriile, în fundul sufletului lor, – Juana nu voi să înlăture bucuria bărbatului ei. Rol dublu, cumplit de greu a-l juca, și pe care-l joacă mai curând sau mai târziu, cele mai multe din femeile măritate în silă. Din această viață, un bărbat nu e în stare să istorisească decât faptele. Numai inimile femeiești pot bănui sentimentele. Nu-i aceasta o istorie cu neputință de povestit în tot adevărul ei? Juana luptând necontenit în contra firii sale, tot deodată spaniole și italiene, secând și izvorul lacrimilor – tot plângând în taină, era una din creaturile tip, destinate a reprezenta nenorocirea feminină, în cea mai vastă expresie a ei: durere necurmat activă, și a cărei zugrăveală ar necesita observații atât de amănunțite că, pentru oamenii lacomi de emoții dramatice ar părea insipidă.

Această analiză, în care orice soție își găsește negreșit unele din propriile ei suferințe, dacă le-ar da în vileag pe toate și-ar alcătui o

carte întreagă? Carte ingrată a firii ei și al cărei merit ar fi culorile fine, nuanțele delicate și pe care criticii le-ar găsi serbede și nelămurite. De altfel cine ar putea da la iveală, fără să aibă încă o inimă în inima lui, atingătoarele și adâncile elegii, duse de unele femei în mormânt: melancolii neînțelese chiar de cei care le-au stârnit; suspine înăbușite, devotamente nerăsplătite, totuși pământești; măreațe tăceri luate în nume de rău; răzbunări disprețuite; generozități nesfârșite și zadarnice; plăceri dorite și trădate; caritați de înger împlinite în taină? Juana cunoscu viața aceasta, soarta nu-i cruță nimic. A fost femeia deplină, dar femeia nenorocită și suferitoare, femeia necurmat batjocorită și veșnic iertând; femeia curată ca diamantul fără pată. Și ea avea frumusețea și strălucirea diamantului, iar în această frumusețe și strălucire o răzbunare veșnic pregătită. Ea nu era făcută să se teamă de pumnalul pus în zestrea ei.

Totuși, însuflețit de o dragoste adevărată, de ceva din acele pasiuni care schimbă pe dată cele mai păcătoase caractere și scot la lumină tot ce este frumos într-un suflet, Diard știu de la început să se poarte ca un om de onoare. Sili pe Montefiore să părăsească regimentul, ba chiar și corpul de armată, pentru ca nu cumva să-l întâlnească nevastă-sa cât timp vor sta încă în Spania. Apoi șef-contabilul își ceru mutarea și reuși să treacă în garda imperială. Voia cu orice preț să-și dobândească un titlu, onoruri și o considerație potrivită cu marea lui avere. De aceea se arătă curajos într-o luptă dintre cele mai sângeroase, în Germania. Dar a fost rănit greu, încât n-a mai putut rămâne în gardă. Amenințat de ași pierde un picior, dobândi voia de a se retrage, fără titlu de baron, fără recompensele dorite atâta și pe care le-ar fi dobândit poate, de nu s-ar fi numit Diard. Evenimentul acesta, rana lui, speranțele înșelate, îi schimbară caracterul. Energia lui provensală, trezită un moment, căzu la pământ. La început însă fu susținut de nevastă, căreia sforțările, curajul, ambiția lui îi dăduseră credință în bărbatul ei, și care, mai mult decât oricare alta, trebuia să dovedească ce pot femeile mângâietoare și dulci când vin nevoile vieții. Întărit de câteva vorbe ale Juanei, șeful de batalion, în retragere, veni la Paris hotărât să câștige în cariera administrativă o poziție înaltă, vrednică de respect, ca să se uite șef-contabilul din al 6-lea de linie, și să împodobească într-o zi pe doamna Diard cu un nume frumos. Pasiunea lui pentru seducătoarea făptură îl ajută să-i ghicească dorințele cele mai tainice. Juana tăcu, dar îl pricepea. El nu era iubit cum visează să fie un amant. El știa și voia să fie prețuit, iubit. Presimțea fericirea, nefericitul om, găsind în toate împrejurările nevasta dulce și răbdătoare, dar această dulceață această răbdare trădau resemnarea. Ei îi datora el pe Juana.

Resemnarea, cucernicia, sunt dragostea? Diard ar fi dorit de multe ori un refuz, în loc de o castă supunere. Adesea și-ar fi dat mântuirea sufletului numai ca să înduplece pe Juana să plângă la pieptul lui și să nu-și ascundă cugetele sub o figură zâmbitoare, care mințea nobil. Mulți tineri, – căci de la o vârstă nu mai luptăm – vor să înfrângă o soartă vrăjmașă, cu nori posomorâți, din vreme în vreme, pe cerul vieții; iar când se rostogolesc în abisurile nenorocirii să nu le disprețuim frământările lor ignorate.

Ca atâția alții, Diard încercă de toate, și totul îi fu potrivnic. Averea lui îi îngădui să-și înconjoare nevasta de plăcerile luxului parizian. Ea ținea casă mare, saloane mari, una din acele mari case îmbelșugate, în care artiștii, puțin năzuroși de felul lor; și câțiva intriganți precum și inși gata pe petrecere pretutindeni și oameni la modă, îi făceau cu toții curte Juanei. Cei care se pun în evidență la Paris, trebuie sau să subjuge Parisul sau să fie subjugați de el. Diard nu avea un caracter destul de puternic, destul închegat, destul de stăruitor ca să comande lumii din epoca aceea, pentru că în epoca aceea fiecare căuta să se ridice. Clasificările sociale făcute gata sunt poate un mare bine, chiar pentru popor. Napoleon ne-a mărturisit silințele ce-și da ca să impună respect curții lui, în care cei mai mulți dintre supuși îi fuseseră egali. Dar Napoleon era Corsican, iar Diard era provensal. Cu geniu egal, un insular va fi totdeauna mai desăvârșit decât omul continentului și sub aceeași latitudine. Brațul de mare care separă Corsica de Provensa este, în ciuda științei omenești, un ocean întreg, care face două patrii.

Din falsa lui situație, falsificată de el și mai tare, izvorâră pentru Diard nenorociri mari. Poate că se pot trage învățăminte utile din înșirarea faptelor mici de nevăzut, care-au pregătit deznodământul acestei povești. Mai întâi, spiritualii Parisului priviră zâmbind tablourile cu care fostul șef-contabil își decorase casa. Capodoperele cumpărate în ajun fură învăluite în mustrarea mută pe care o adresa oricine celor ce fuseseră în Spania, iar mustrarea aceasta era răzbunarea amorurilor proprii rănite de averea lui Diard.

Juana înțelegea unele din cuvintele cu dublu înțeles, în care francezul e isteț. Atunci, prin povața ei, bărbatu-său retrimise tablourile la Taragona. Dar publicul, hotărât să judece rău, zise: «Diard ăsta e subțire, și-a vândut tablourile». Oamenii de ispravă urmară să creadă că pânzele rămase în saloane nu erau dobândite după toată cuviința. Câteva cucoane geloase întrebau cum a putut un Diard să ia de nevastă pe o fată așa de bogată și de frumoasă. De aici, comentarii, spirite la nesfârșit, cum se fac la Paris. Totuși Juana întâmpina pretutindeni un respect de porunceală, față de viața ei curată și religioasă, care înfrunta totul, chiar calomniile pariziene. Dar respectul acesta se oprea la ea și la bărbat nu cobora.

Pătrunderea-i femeiască și privirea ei strălucitoare, plutind deasupra tuturora în saloanele ei, nu-i aduceau decât dureri.

Lipsa de stimă era și ea un lucru firesc. Militarii, cu toate virtuțile hărăzite lor de închipuirea noastră, nu-l iertau pe fostul șef contabil în al 6-lea de linie să fie bogat și să-și dea aere la Paris. La Paris, de la cea de pe urmă casă în suburbia Saint-Germain până la cel mai neînsemnat palat din Strada Saint Lazare, de la Luxemburg la Montmartre, toți cei care se gătesc și pălăvrăgesc, se gătesc ca să se plimbe și se plimbă ca să se gătească, toată lumea aceasta de aere mici și mari, lume îmbrăcată cu obrăznicie și căptușită cu doruri umilite de invidie și de lingușire, tot ce e aurit și despoleit, tânăr și bătrân, nobil de ieri sau nobil din al patrulea veac, toți cei ce-și bat joc de un parvenit, toți cei înfricoșați să nu se compromită, toți cei ce vor să năruie o putere sau să adore dacă rezistă, toate urechile acestea aud, toate limbile acestea grăiesc și toate inteligențele acestea știu, într-o singură seară, unde s-a născut, unde e crescut, ce-a făcut sau n-a făcut noul venit, care pretinde onorurile lumii. Dacă pentru înalta societate nu există o curte cu juri, întâmpină pe cel mai crud dintre toți procurorii, pe o făptură morală, nesățioasă, tot de-odată judecător și călău. El acuză, el înfierează. Să nu speri că-i poți ascunde ceva. Spovedește-te tot tu însuți. El vrea să știe tot și știe tot. Nu întreba unde se află telegraful necunoscut care-i transmite la același ceas, cât ai clipi din ochi, în oricare parte, un scandal, o veste. Nu întreba cine-l mânuiește, telegraful acesta e un mister social. Un observator nu poate decât să constate efectele. Sunt pilde de necrezut, dintre care una și ajunge. Asasinatul ducelui de Berry, săvârșit la Operă, a fost povestit, după zece minute de la crimă în fundul insulei Saint-Louis. Părerea ce-o avea al 6-lea de linie asupra lui Diard se strecură în lume, chiar în seara primului său bal.

Așadar, Diard nu avea nicio trecere în lume. De aceea, numai nevastă-sa mai putea face cu el ceva. Minune a ciudatei noastre civilizații! La Paris, când un bărbat nu poate însuși să fie cineva, nevastă-sa, dacă e tânără și spirituală îi poate prilejui ridicarea. Printre soții, s-au văzut unele bolnave, slabe în aparență, dar care, fără să se scoale din divanul lor, fără să părăsească odaia lor, au stăpânit societatea, au pus în mișcare mii de resorturi și și-au pus bărbații acolo unde le năzuia deșertăciunea lor. Dar Juana, a cărei copilărie se scursese naivă în celula ei din Taragona, nu cunoștea niciunul din viciile, niciuna din lașitățile, niciuna din ascunzișurile vieții pariziene. Le privea ca o fetiță curioasă și nu lua aminte decât la descoperirile făcute de durerea și de mândria ei rănită. De-altminteri, avea simțirea unei inimi feciorelnice, care primește de mai-nainte impresiile, ca senzitivele. Tânăra singuratică, devenită

așa de grabnic femeie, înțelese că dacă ar încerca să silească lumea a-i respecta bărbatul, ar însemna că cerșește, ca în Spania, cu carabina în spate. Apoi mulțimea și repetarea precauțiunilor pe care trebuia să le ia, n-ar fi dat pe față toată necesitatea lor? Între a nu se face respectat și între a se face prea respectat, era pentru Diard un abis adevărat. Scurt, ea bănui lumea, precum odinioară bănuise viața, și nu mai văzu pentru ea, pretutindeni, decât spectacolul unei nenorociri ireparabile. Mai veni apoi și necazul că prea târziu vedea incapacitatea particulară a bărbatului ei, om cu desăvârșire lipsit de putința de-a lega ideile între ele. El nu-și pricepea defel rolul în lume, nu prindea nici întregul, nici nuanțele, și nuanțele erau totul. Nu se afla oare el într-una din situațiile, în care finețea poate cu ușurință ține loc de forță? Dar finețea care reușește totdeauna, este poate cea mai mare dintre toate forțele.

Dimpotrivă, departe de-a scoate pata de untdelemn făcută de trecutul lui, Diard se încăpățână din răsputeri s-o întindă. Așa, neștiind să studieze după cuviință, faza imperiului în mijlocul căruia sosea, voi, el care nu fusese decât șef de escadron, să fie numit prefect. Pe atunci aproape toată lumea credea în geniul lui Napoleon; norocul lui mărise totul. Prefecturile, imperiile acestea în mic, nu se mai potriveau decât pe umerii celor cu nume străvechi, boierești, șambelanilor Maiestății Sale împăratul și regele. Prefecții apăruseră viziri. Deci sprijinitorii lui, își bătură joc de ambiția mărturisită de șeful de escadron, și Diard se mărgini a cere o subprefectură. Firește, ieși de aici o nepotrivеală caraghioasă întru modestia pretențiilor lui și mărirea averii lui. Să deschizi palate regale, și să afișezi un lux obraznic, și apoi să părăsești viața de milionar, ca să te înfunzi la Issoudun sau la Savanay, nu înseamnă să te așezi mai prejos de situația ta? Juana, prea târziu instruită asupra legilor, moravurilor și obiceiurilor noastre administrative, își desluși prea târziu bărbatul. Diard, disperat, solicită mereu și de toate puterile ministeriale; Diard, respins de pretutindeni, nu putea fi nimic, și atunci lumea îl judecă precum îl judecase guvernul și precum el însuși se judeca. Diard fusese greu rănit pe câmpul de bătaie, și Diard nu era decorat.

Contabilul-șef, bogat, dar fără considerație, nu găsi un loc la Stat; societatea îl refuza pe cel pe care-l pretindea el, i-l refuza în chip logic. În sfârșit, acasă la el, simțea la fiecare prilej, superioritatea nevesti-si. Deși ea întrebuința un tact, ar trebui să zic catifelat, dacă epitetul n-ar fi prea îndrăzneț, ca să ascundă această supremație care și pe ea o uimea, și de care era umilită, Diard, în cele din urmă, se simți atins de el. E natural, ca din jocul acesta, bărbații să iasă or micșorați, or măriți, sau să se facă mai răi. Curajul sau pasiunea acestui om trebuiau așadar să descrească sub

loviturile repetate de către greșelile lui, amorului lui propriu, și el făcea greșeli peste greșeli. Dintru început el avusese să lupte cu totul, până și cu obiceiurile și cu caracterul lui. Pasionat provensal, sincer în viciile lui ca și în virtuțile lui, omul acesta, ale cărui fibre semănau cu strunele harpei, fu numai inimă pentru vechii lui prieteni. Ajută pe cei în mizerie, cât și pe nevoiașii de neam mare; într-un cuvânt, el nu întoarse spatele nimănui și dădu în auritele lui saloane mâna la tot soiul de oameni. Văzând acestea, generalul imperial, variație a speciei omenești din care în curând nu va mai exista niciun tip, nu-l mai îmbrățișă pe Diard, ci-i spuse cu obrăznicie: «Dragă», întâmpinându-l. Dacă generalii își ascunseră obrăznicia sub camaraderia lor soldățească, oamenii de bună companie, care-l vizitau, îi arătară lui Diard acel dispreț elegant, înmănușat, împotriva căruia un om nou e aproape totdeauna nearmat. În sfârșit aerul lui Diard, gesticulația semi-italiană, felul lui de-a vorbi și de-a se îmbrăca, totul la el călca respectul, pe care observația exactă a lucrurilor hotărâte de gustul aleșilor îl impune oamenilor de rând; respect al cărui jug nu poate fi sfărâmat decât de către genii. Așa merge lumea.

Aceste amănunțimi zugrăvesc slab miile de chinuri cărora Juana le-a fost pradă; veniră unul câte unul, chinurile, fiecare natură socială îi dădu lovitura sa de ac. Și pentru un suflet care prefera loviturile de pumnal, cumplite trebuie să fi fost suferințele luptei, în care Diard primea bobârnace fără să le simtă, iar Juana le simțea fără să le primească de-a dreptul.

Veni apoi un moment, înspăimântător moment, în care ea dobândi o percepție lucidă despre lume, și resimți dintr-odată toate durerile care se îngrămădiseră de mai-nainte, anume pentru ea. Își judecă bărbatul incapabil să urce înaltele trepte ale ordinului social, și bănui până unde trebuia, să coboare, în ziua în care îi va trebui o inimă. Juanei îi fu milă de bărbatul ei. Viitorul se arăta posomorât, tinerei femei. Trăia veșnic cu presimțirea unei nenorociri. Prevestirea sălășluia în sufletul ei ca molima în aer; dar ea știa să găsească puterea de a-și dosi mâhnirile sub zâmbete. Ajunsese femeia să nu se mai gândească la ea. Juana se sluji de influența ce-o avea asupra lui Diard, ca să-l facă să abdice la toate pretențiile lui, și să-i arate, ca un azil, viața dulce și binefăcătoare a căminului domestic. Relele veneau din lume, nu trebuia izgonită lumea? În casa lui, Diard va găsi pacea, respectul; va domni. Ea se simțea destul de puternică pentru aspra sarcină de a-l face fericit, pe el, care era nemulțumit de el însuși. Energia ei spori față de greutățile vieții. Dobândi tot eroismul secret, necesar situației acesteia, și fu inspirată de religioasele dorințe care susțin pe îngerul însărcinat să protejeze un suflet creștinesc: superstițioasă poezie! icoane

alegorice ale celor două naturi omenești.

Diard își părăsi planurile, își închise casa și trăi înăuntrul ei, dacă e îngăduit să întrebuințez un cuvânt așa de familiar. Dar tocmai aceasta fu stânca ascunsă de unde. Bietul militar avea unul din acele suflete cărora le trebuie o mișcare perpetuă. Diard era unul dintre inșii care sunt instinctivi siliți să plece îndată ce-au sosit, și a căror țintă vitală pare să fie a se duce și-a veni fără preget, ca roțile de care vorbește sfânta Scriptură. De altminteri, poate că omul căuta să fugă de el însuși. Fără să se fi plictisit de Juana, fără s-o poată învinovăți, patima lui pentru ea se potolise prin posesiune, și el rămăsese în paza caracterului lui. De atunci, abaterile lui se îndesiră și el să lăsă adesea pornirilor lui meridionale. Cu cât e mai virtuoasă o femeie, cu cât este mai fără greș, cu atât bărbatul vrea să-i găsească o vină, măcar pentru ca să facă act de superioritatea lui legală. Dar dacă, din întâmplare, ea este hotărât impunătoare, el simte nevoia de-a scorni păcate. Atunci, între soți, nimicurile se îngroașă și se fac munți. Dar Juana, răbdătoare fără trufie, dulce fără acea amărăciune pe care știu femeile s-o amestece în supunerea lor, nu lăsa nicio portiță răutății calculate, celei mai aprige dintre toate răutățile. Apoi, ea mai era și una din acele nobile făpturi, care e peste putință să calce greșit; privirea ei, în care izbucnea viața, sfântă și curată, privirea ei de martir avea greutatea unei fascinări. Diard, mai întâi stânjenit, apoi jignit, ajunse să vadă un jug pentru el, în această înaltă virtute. Înțelepciunea soției lui nu-i dădea emoții violente, și el dorea emoții. Mii de scene se joacă în fundul sufletelor, sub recile deducții ale unei existențe în aparență simplă și vulgară. Între toate dramele acestea mici, care durează așa de puțin, dar care pătrund adânc în viață și sunt aproape întotdeauna semnul marii nenorociri ursite celor mai multe dintre căsnicii, e greu de ales o pildă. Totuși este o scenă care slujește foarte bine să ne lămurească de când viața acestor doi oameni începu să se dezbine, pentru amândoi. Poate că scena aceasta va desluși de asemenea și deznodământul poveștii noastre.

Juana avea doi copii, doi băieți, din fericire pentru ea. Întâiul venise la șapte luni după căsătoria ei. Se numea Juan, și semăna cu maică-sa. Pe al doilea copil îl dobândi trei ani de la sosirea ei la Paris. Acesta semăna deopotrivă și cu Diard și cu Juana, dar mai mult cu Diard. De cinci ani, Francisc era pentru Juana obiectul îngrijirilor celor mai duioase. Fără preget mama se ocupa de copilul acesta: lui mângâieri și alintări, lui jucăriile. Și mai ales lui privirile pătrunzătoare ale mamei. Juana îl cocoloșise din leagăn, îi studiase strigătele, mișcările; ea voia să-i bănuiască până și caracterul, ca să-i diriguiască educația. Se părea că numai pe el îl avea Juana.

Provensalul, văzându-l pe Juan aproape disprețuit, îl luă sub protecția lui, și, fără să-și explice că micuțul copil era rodul dragostei trecătoare căreia o datora pe Juana, bărbatul acesta, printr-un fel de măgulire admirabilă, făcu din el Benjaminul lui.

Dintre sentimentele datorite sângelui strămoșilor ei, și care o devorau, doamna Diard nu acceptă decât amorul matern. Dar ea își iubea copiii, și încă cu violența sublimă, al cărei exemplu a fost dat de către Marana în preambulul acestei istorisiri și cu grațioasa pudoare, cu tălmăcirea delicată a virtuților sociale a căror practică era gloria vieții ei și recompensa ei intimă.

Cugetarea secretă, maternitatea conștiincioasă, care imprimaseră vieții Maranei un fel de poezie aspră, erau pentru Juana o viață mărturisită, o mângâiere de toate orele. Maică-sa fusese virtuoasă, precum celelalte femei sunt criminale, în voia sorții: deși furase fericirea tăinuită, nu se bucurase pe față de ea. Dar Juana, nefericită prin virtute, precum fusese maică-sa prin viciu, afla la tot pasul nespusele delicii, pe care maică-sa le dorise atâta și de care fusese lipsită. Pentru ea, ca pentru Marana, maternitatea cuprindea toate sentimentele pământești. Și una și alta, pentru cauze contrarii, nu avură altă consolare în mizeria lor. Poate că Juana iubise și mai mult, pentru că, înțărcată de iubire, ea-și topise toate bucuriile de care era lipsită, în cele ale copiilor ei. Sunt pasiuni nobile ca viciile: cu cât acestea se satisfac, cu atât sporesc. Mama și jucătorul sunt nesățioși.

Când mama văzu iertarea generoasă, sporind necurmat pe capul lui Juan, și afecțiunea părintească a lui Diard, se înduioșă; și din ziua în care cei doi soți își schimbară rolul, spaniola prinse pentru Diard acel interes adânc și adevărat, de care ea dăduse atâtea dovezi, dar numai din datorie. Dacă bărbatul ei ar fi fost mai consecvent în viața lui; dacă n-ar fi distrus prin ușurință, prin nestatornicia și mobilitatea caracterului, scânteierile unei sensibilități sincere deși nervoase, Juana fără îndoială că l-ar fi iubit.

Din nenorocire, el era tipul Meridionalului, spiritual, dar fără nicio urmare în faptele sale; capabil de lucruri mari în ajun, dar isprăvit a doua zi; adesea victimă a virtuții sale și adesea fericit în patima lui cea rea; oameni admirabili altminteri atunci când calitățile lor au o energie statornică și care să le lege faptele.

De doi ani, Diard era captivat de cămin prin cel mai dulce dintre lanțuri. Trăia, aproape fără vrerea lui, sub influența unei femei care se făcea veselă, isteață, pentru el; care întrebuința toate resursele geniului feminin, ca să-l seducă în numele virtuții, dar a cărei îndemânare nu reușea pe deplin să simuleze amorul.

Tocmai atunci, tot Parisul se ocupa de afacerea unui căpitan din

vechea armată, care, într-un paroxism de libertinaj, ucisese o femeie. Diard, venind acasă la cină, înștiința pe Juana de moartea acestui ofițer. Se ucisese ca să înlăture necinstea procesului lui și-a morții rușinoase pe eșafod. Juana nu pricepu din primele cuvinte logica acestei purtări, și bărbatu-său se găsi dator să-i explice frumoasa jurisprudență a legilor franceze, care nu permite urmărirea morților.

— Dar, tată, nu ne-ai spus tu, alaltăieri, că regele îl va grația? întrebă Francisc.

— Regele nu poate dărui decât viața, îi răspunse Juan, jumătate supărat.

Diard și Juana, spectatorii acestei scene, fură cu totul deosebit atinși. Privirea urmată de mulțumire pe care femeia o aruncă primului copil, revelă în chip fatal bărbatului tainele acelei inimi nepătrunse până atunci. Copilul cel mare, era Juana în întregime; Juana îl cunoștea bine, ea era sigură de inima lui, de viitorul lui: ea îl adora, și arzătoarea ei iubire pentru el rămânea o taină și pentru ea, și pentru copil și pentru Dumnezeu. Juan se bucura din instinct de toanele mamei lui, care-l strângea să-l înăbușe când erau numai ei singuri, și care se părea că-l ocolește față cu frate-său și cu tată-său.

Francisc era Diard, și îngrijirile Juanei trădau dorința de-a combate la copilul acesta viciile părintelui și de-a încuraja bunele calități.

Juana neștiind că privirea ei vorbise prea mult, luă pe Francisc cu ea și-i făcu, cu o voce dulce, dar încă mișcată de plăcerea ce-o simțise la răspunsul lui Juan, o lecție potrivită inteligenții lui.

— Caracterul lui cere îngrijiri serioase, zise tatăl către Juana.

— Da, răspunse ea simplu.

— Dar Juan?…

Doamna Diard înspăimântată de accentul cu care fuseseră acele două cuvinte rostite, își privi bărbatul.

— Juan este născut desăvârșit, adăugă el.

Zicând așa, se așeză cu aer posomorât; iar văzându-și femeia tăcută, reluă:

— Unul din copiii tăi te iubește mai mult decât celălalt.

— Precum știi foarte bine, zise ea.

— Nu! răspunse Diard, până astăzi n-am știut pe care-l preferi.

— Dar nu m-au supărat încă nici unul, nici altul, răspunse ea grabnic.

— Da, dar care te-a mulțumit mai des? întrebă și mai răspicat soțul.

— N-am stat să socotesc.

— False mai sunt femeile! strigă Diard. Îndrăznește de spune că

Juan nu e copilul inimii tale.

— Dacă e așa, vorbi iarăși ea, cu noblețe, crezi că e aci o nenorocire?

— Nu m-ai iubit niciodată. Dacă ai fi vrut, pentru tine, aș fi putut cuceri împărăției. Știi tot ce-am încercat, nesprijinit decât de plăcerea de a-ți fi pe plac. Ah! dacă m-ai fi iubit…

— Femeia care iubește, zise Juana, trăiește în singurătate și departe de lume. Oare nu făceam noi așa?

— Știu, Juano, că tu ai totdeauna dreptate.

Cuvântul acesta fu rostit cu o amărăciune profundă și aruncă o răceală între ei pentru tot restul vieții lor.

A doua zi după ziua aceasta fatală, Diard se duse la unul din foștii lui camarazi, ca să petreacă, să joace. Din nenorocire, câștigă mult, și se porni iarăși pe joc. Ajuns pe nesimțite pe povârnișul jocului, căzu în viața risipită, dusă odinioară. În curând nu mai prânzea acasă. Trecând mai multe luni de când se bucura de primele fericiri ale independenței, voi să-și păstreze libertatea și se separă de nevastă-sa; îi lăsă ei marile apartamente și el luă subsolul.

Timp de un an, Diard și Juana nu se văzură decât dimineața, la ora dejunului. În sfârșit, ca toți jucătorii, trecu și prin pagubă și prin câștig. Nevoind să știrbească fondul, capitalul averii, dori să sustragă de sub controlul nevestei dispoziția veniturilor. Așadar, într-o zi, îi retrase partea pe care o avea în ocârmuirea casei. După o încredere nemărginită, veneau precauțiile neîncrederii. Apoi, tot cu privire la bani, odinioară de-a valma la amândoi, el adoptă pentru nevoile soției, metoda lefii lunare. Fixară împreună cifra. Conversația avută împreună asupra acestui subiect fu cea din urmă conversație intimă, unul din farmecele cele mai atrăgătoare ale căsniciei. Tăcerea între doi soți ajunge cu adevărat divorț îndeplinit, din ziua în care nu se mai tutuiesc.

Juana înțelese că din ziua aceea ea nu mai era decât mamă, și se simți fericită, fără să caute pricina acestei nenorociri. O năpastă. Copiii nu îngăduie părinților lor să-și petreacă fiecare viața, aparte. Iar viața tainică a bărbatului ei nu trebuia să fie numai un motiv de melancolie și de mâhnire pentru Juana. Diard, emancipat, se deprinse repede să piardă și să câștige sume colosale. Bun jucător și mare jucător, deveni celebru prin felul lui de-a juca. Considerația pe care nu și-o putuse câștiga sub Imperiu, o dobândi sub Restaurație, prin averea lui capitalizată și care se rostogolea pe masa verde, și prin talentul lui la toate jocurile. Ambasadorii, cei mai mari bancheri, bogătașii fără treburi și toți cei care, după ce-și zoriseră viața, vin să-i ceară jocului ascuțitele lui plăceri, admirau pe Diard în cluburile lor, rareori la ei acasă, dar toți jucau cu el.

Diard ajunse la modă. Din trufie, odată sau de două ori pe iarnă,

da o serbare ca să înapoieze politețile pe care le primise. Cu prilejul acestora, Juana revedea lumea, în fuga ospețelor, a balurilor, a luxului, a luminilor; ele erau ca un fel de impozit pus pe fericirea singurătății ei. Căci ea, regina acestor solemnități, apărea, ca o făptură căzută acolo ca dintr-o lume necunoscută. Naivitatea ei, pe care nimic n-o știrbise; frumoasa ei virginitate de suflet, restituite ei de către moravurile noi ale acelei noi vieți; frumusețea, modestia ei neprefăcută, îi câștigau laude sincere. Dar, zărind puține femei în saloanele ei, femeia înțelegea că, dacă bărbatu-său urma, fără să-i fi comunicat, un nou plan de purtare, în stima lumii tot nu dobândise nimic.

Diard nu fu veșnic fericit. În trei ani risipi trei sferturi din avere. Dar patima îi dădu energia trebuincioasă, ca s-o mulțumească. Se cunoscuse cu foarte multă lume, și mai ales cu iscusiții Bursei, cu oamenii aceia care, de la revoluție, au drept principiu că: o hoție, făcută-n mare, nu e decât o *lovitură,* transportând astfel în casele de fier maximele sfruntate, adoptate în amor în al optsprezecelea secol. Diard se făcu om de afaceri și se angajă în afaceri numite *veroase,* în limbajul palatului. Știu să cumpere de la bieți calici care nu cunoșteau birourile, lichidări eterne, pe care le sfârșea într-o seară, împărțind câștigul cu lichidatorii. Apoi, când datoriile lichide îi lipsiră, căută de cele flotante, și dezgropă în statele Europene, barbare sau americane, reclamații trecute de termen, pe care le reînvia. Când Restaurația stinse ultimele datorii ale prinților, ale Republicii și-ale Imperiului, el valorifică o mulțime de comisioane asupra împrumuturilor, asupra canalelor, asupra a tot felul de întreprinderi! În sfârșit, practică hoția decentă, în care bălăcesc atâția oameni cu iscusință mascați, sau ascunși în culisele teatrului politic; hoție care, făptuită în drum, la lumina felinarului, ar trimite la temniță pe un nenorocit, dar pe care aurul candelabrelor îl sfințește. Diard acapara zahărul și-l revindea. El vându locuri, avu gloria de-a inventa *omul de joc,* pe care era necesar să-l aibă un oarecare timp, până se iveau alte locuri, pentru combinații felurite și bănoase. Medita, prindea, studia defectele legii, făcea o contrabandă bogată.

Spre a zugrăvi cu un singur cuvânt acest înalt negoț, el ceru *atât la sută* asupra cumpărării a cincisprezece voturi legislative, care, în spațiul unei nopți, trecură de pe băncile Stângii pe ale Dreptei. Aceste acțiuni nu sunt nici crime nici tâlhării, sunt a guverna, a comandita industria, a fi un cap financiar. Diard fu așezat de către opinia publică pe banca infamiei, pe care se mai aflau și alți oameni iscusiți. Acolo se află aristocrația răului. Aceasta este înalta cameră a scelerașilor de soi. Așadar, Diard nu fu un jucător de rând, pe care drama îl reprezintă ignobil și sfârșește prin cerșit. Jucătorul acesta

nici nu mai există în lume de la oarecare înălțime topografică. Astăzi acești pungași îndrăzneți strălucit înhămați la viciu și sub veșmântul averii, își zboară creierii în cupeu și duc cu ei tot ce li s-a dat pe credit.

Diard, avea cel puțin talentul de-a nu-și cumpăra remușcările cu rabat, și fu unul din oamenii privilegiați. Aflând toate resorturile guvernării, toate secretele și toate pasiunile cârmuitorilor vremii, știu să se mențină în rangul lui, în cuptorul aprins în care se aruncase. Doamna Diard nu știa viața infernală dusă de soțul ei. Mulțumită că o părăsea, mai întâi ea nu se miră, pentru că toată vremea ei era plină. Își consacrase banii educației copiilor, plății unui foarte isteț preceptor și tuturor învățătorilor necesari unui învățământ complet. Voia să facă oameni din copii ei, să le dea o dreaptă judecată, fără să le defloreze imaginația, să nu aibă senzațiuni decât prin ei înșiși. Ea nu mai suferea de pe urma vieții ei decolorate. Copiii ei erau pentru ea, ceea ce sunt copiii pentru multe mame, un fel de prelungire a existenții lor. Diard nu mai era decât un accident, și de când încetase să mai fie tatăl, șeful familiei, Juana nu mai ținea de el, decât prin legăturile de paradă impuse de societate căsătoriților. Cu toate acestea își creștea copiii în cel mai înalt respect al puterilor paterne, oricât de închipuite păreau ele. În aceasta, a fost minunat ajutată tocmai de neîntrerupta lipsă a soțului ei. Dacă el ar fi rămas al casei, ar fi distrus toate sforțările ei. Copiii dobândiseră prea mult tact și finețe ca să nu-și judece părintele. A-ți judeca părintele este un paricid moral. Totuși, cu vremea, indiferența Juanei pentru bărbată-său se toci. Sentimentul acesta primitiv se schimbă de-a dreptul în groază. Ea pricepu într-o zi că purtarea unui tată poate mult timp să apese asupra viitorului copiilor, și duioșia ei de mamă îi hărăzi revelații incomplecte ale adevărului. Din zi în zi, presimțirea acelei nenorociri, necunoscute, dar de neînlăturat, în care trăise statornic, se făcu și mai vie și mai arzătoare. Așa, în rarele clipe în care Juana îl vedea pe Diard, arunca asupra feței lui supte, gălbejite de nopți petrecute, zbârcită de emoții, o privire străpungătoare, a cărei limpezime aproape că-l făcea să tresară pe Diard. Atunci veselia de porunceală afișată de bărbatu-său, o înspăimânta mai mult chiar decât mohorâtele aere de îngrijorare, când, din întâmplare, își uita rolul de om voios. El se temea de nevastă-sa, precum se teme criminalul de călăul lui. Juana vedea în el rușinea copiilor ei, iar Diard simțea în ea răzbunarea calmă, un fel de justiție cu fruntea senină, cu brațul veșnic ridicat, veșnic armat.

După cincisprezece ani de căsătorie, Diard se găsi într-o zi fără resurse. Datora o sută de mii de lei și abia avea o mie de lei. Casa lui, singura avere văzută, era încărcată cu o sumă de ipoteci, care

depășeau valoarea ei. Câteva zile încă, și prestigiul cu care o împodobise belșugul, avea să piară. După zilele acestea de grafie, nicio mână n-avea să i se mai întindă, nicio pungă n-avea să i se mai deschidă. Apoi, afară doar de vreo întâmplare minunată, avea să cadă în mâinile disprețului, poate și mai jos decât unde i s-ar fi cuvenit, tocmai pentru că se urcase unde nu i se cuvenise.

Din fericire, el află că, în vremea sezonului apelor din Pirinei, veneau la ele mai mulți străini de distincțiune, diplomați, jucând cu toți un joc de infern, și fără îndoială hrănit cu sume mari. Se hotărî să plece numaidecât în Pirinei. Dar nu voi să-și lase femeia la Paris, pentru că unii din datornici puteau să-i destăinuiască taina cumplită a stării lui, și o luă, cu amândoi copiii, refuzându-le până și preceptorul. Nu luă cu el decât un valet, și abia îi îngădui Juanei să-și ia camerista. Tonul lui devenise scurt, poruncitor; părea că și-a redobândit energia. Călătoria aceasta pripită, a cărei pricină scăpa pătrunderii ei, o îngheță pe Juana, ca un secret înspăimântător. Soțul călători vesel și, silnic întruniți în diligență, tatăl se arătă mereu tot mai cu luare aminte față de copii și tot mai plăcut soției. Totuși, fiecare zi sporea presimțirile sinistre ale Juanei, presentimente de mamă care tremură fără pricină vădită, dar care rar se înșală, când tremură astfel. Pentru mamele acestea, vălul viitorului e străveziu. La Bordeaux, Diard închirie, pe o stradă liniștită, o căsuță tăcută, foarte curat mobilată, și-și așeză femeia. Casa era așezată, din întâmplare, într-un colț de stradă, și avea o grădină mare. Neținând deci decât cu o latură de casa vecină, se afla la vedere și accesibilă prin trei părți. Diard plăti chiria și nu lăsă Juanei decât banii necesari pentru trei luni de cheltuială; abia îi mai dădu pe de-asupra cincizeci de ludovici. Doamna Diard nu-și permise nicio observație asupra acestei cărpănoșii neobișnuite.

Când bărbatu-său îi spuse că se duce la băi și că ea trebuie să rămână la Bordeaux, Juana făuri planul să-și învețe mai desăvârșit copiii: spaniola, italiana, și să-i pună să citească cele două capodopere principale, din aceste două limbi. Avea deci să ducă o viață retrasă, simplă și firește economică. Ca să înlăture plictiselile vieții materiale, a doua zi după plecarea lui Diard, ea se înțelese cu un birtaș asupra hrănii. Camerista îi ajungea pentru servici, rămânea fără bani, dar avea tot, până la întoarcerea bărbatului ei. Plăcerile trebuiau să fie în facerea câtorva plimbări, împreună cu copiii. Ea avea atunci treizeci și trei de ani. Frumusețea ei, măreț dezvoltată, strălucea în toată puterea. Așa, ajunse să se arate odată, că nu mai fu vorba în Bordeaux, decât de frumoasa spaniolă. După întâia scrisoare de dragoste ce o primi, Juana nu se mai plimbă decât prin grădina casei.

Diard mai întâi făcu avere la băi. Câștigă trei sute de mii de lei

în două luni, dar nu se gândi deloc să trimită femeii lui ceva. Voia să aibă cât de mult, ca să joace și mai gros. La sfârșitul ultimei luni veni la băi marchizul de Montefiore, de celebritatea averii căruia se și aflase, ca și de frumoasa lui înfățișare, de fericita lui căsătorie cu o englezoaică ilustră, și mai ales de gustul lui de joc. Diard, fostu-i tovarăș, voi să-l aștepte, cu intenția de a-i aduna rămășițele lângă ale tuturor celorlalți. Un jucător armat cu aproape patru sute de mii de lei este totdeauna într-o poziție din care domină viața, și Diard pierdu tot ce posedase.

— Dragă Montefiore, zice fostul contabil după ce făcuse ocolul salonului și se ruinase, îți datorez o sută de mii de lei. Dar banii mei sunt la Bordeaux, unde mi-am lăsat soția.

Diard avea însă cele o sută de bilete de bancă în buzunar. Dar cu siguranța și cu repedea ochire a omului deprins să facă din piatră izvor, nădăjduia încă în multele capricii ale jocului. Montefiore arătase dorința de a vedea Bordeaux. Dacă plătea, Diard n-ar mai fi avut bani și nu și-ar mai fi putut recâștiga pe cei pierduți. Arzătoarele-i speranțe atârnau de răspunsul marchizului.

— Așteaptă, dragă, zise Montefiore, vom merge împreună. Drept să-ți spun, sunt destul de bogat astăzi, ca să nu vreau să iau banii unui fost camarad.

Trei zile după aceea, Diard și italianul erau la Bordeaux. Revanșa veni. Dar într-o seară pe care Diard o începuse prin a plăti suta de mii de lei, pierdu două sute, pe cuvânt. Provensalul era vesel ca un om deprins să facă băi de aur. Unsprezece ore sunaseră, cerul era fermecător. Montefiore trebuia să simtă ca și Diard nevoia să respire sub cer și să facă o plimbare, ca să-și uite emoțiile. Diard îi propuse amicului să vină să-și ia banii și un ceai la el acasă.

— Dar doamna Diard? zise Montefiore.

— Eh! făcu provensalul.

Coborâră. Dar, mai înainte de a-și lua pălăria, Diard intră în sufrageria casei în care era și ceru un pahar cu apă; pe când i-l pregăteau, el se plimba în lung și-n lat și putu fără să fie văzut, să ia unul din cuțitașele acelea de oțel, ascuțite și cu mânerul de fildeș, care slujise la pometuri, și care încă nu fuseseră orânduite.

— Unde stai tu? întrebă Montefiore, în curte. Trebuie să-mi trimit trăsura înaintea porții tale.

Diard deslușì foarte bine adresa lui.

— Înțelegi, îi vorbi Montefiore încet, luîndu-l de braț, că atât cât sunt cu tine n-am de ce mă teme. Dar dacă m-aș întoarce singur, și dacă m-ar urmări un tâlhar, n-ar da poate ușor.

— Dar cât ai la tine?

— O! aproape nimic, urmă neîncrezătorul italian. Numai câștigul. Totuși ar fi o sumă frumoasă pentru un calic, care ar avea

apoi un bun brevet de om cinstit, pentru restul zilelor lui.

Diard conduse pe italian până într-o stradă pustie în care văzuse o casă a cărei ușă da într-un fel de alee, mărginită de ziduri înalte și mohorâte. Sosind în locul acela, Diard îl rugă milităreşte pe Montefiore să meargă mai departe. Montefiore înțelese, și voi să-i ție tovărășie. Atunci, de cum ajunseră amândoi în alee, Diard, cu o sprinteneală de tigru, printr-o piedică strașnică la articulația interioară a genunchilor, îl culcă pe marchiz, îi puse țeapăn piciorul pe gât și-i înfipse de mai multe ori cuțitul în inimă, în care lama se frânse. Apoi îl scotoci, îi luă portofoliul, banii, tot. Deși Diard se zorea cu o turbare lucidă, cu o iuțeală de hoț adevărat; deși îl surprinsese pe italian cu multă îndemânare, Montefiore avusese vreme să strige: «Mă ucide! mă ucide!» cu glas limpede și străbătător, care trebuie să fi turburat și măruntaiele celor adormiți. Ultimele suspine ale lui fură strigăte grozave.

Diard nu știa că, pe când ei intrau în alee, un val de oameni ieșiți din teatre, spectacolul tocmai se sfârșise, se găseau în capul străzii, și auzeau horcăitul muribundului, deși provensalul încerca să înăbușe glasul, apăsând și mai tare piciorul pe gâtul lui Montefiore și reuși treptat să facă țipetele să se curme.

Oamenii aceia începură să se îndrepte către alee, ale cărei ziduri răsfrângeau țipetele, îndrumându-i către locul crimei. Pașii lor răsunau în creierul lui Diard; dar fără a-și pierde capul, asasinul lăsă aleea și ieși în stradă, mergând încet, ca un curios care ar fi recunoscut inutilitatea ajutoarelor. Ba chiar se întoarse, ca să judece mai bine distanța care-l despărțea de noii veniți, îi văzu repezindu-se printre arbori, afară de unul dintre ei, care, dintr-o prevedere foarte naturală, se puse să-l observe pe Diard.

— El este! el este! strigară oamenii intrați în alee, când îl văzură pe Montefiore întins, și după ce scotociră locul fără să descopere pe ucigaș.

La auzul zgomotului ce se încinsese, Diard, ca la nevoie, găsi energia leului și săltăturile cerbului, începu să alerge, să zboare. La celălalt capăt al uliței, văzu sau crezu că vede o grămadă de oameni, și atunci se năpusti într-o stradă transversală. Dar acum toate ferestrele se deschideau, și la fiecare se iveau figuri, iar din toate părțile porneau strigăte și lumini.

Și Diard trebuia să scape, mergea drept înainte-i, alerga în mijlocul luminilor și-a zgomotului. Dar picioarele lui erau așa de iuți, că o lua înaintea larmei, fără însă să dea răgaz ochilor care cuprindeau și mai repede întinderea drumurilor. Locuitori, soldați, jandarmi, tot cartierul fu în picioare într-o clipă. Funcționari deșteptară pe comisari, alți inși păziră trupul ucisului. Larma mergea, zbura, atât către fugar, care-o târa cu el ca pe o flacără de

incendiu, cât și către centrul orașului, unde se aflau magistrații. Diard avea toate senzațiile unui vis, auzind un oraș întreg urlând, alergând, înfiorându-se. El își păstră totuși ideile și prezența de spirit și-și ștergea mâinile de ziduri.

În sfârșit ajunse la zidul grădinii casei lui. Crezu că a tăiat urmăririle. Se afla într-un loc cu desăvârșire tăcut, unde totuși ajungea depărtatul murmur al orașului, așa ca mugetul mării. Scoase apă din gârlă și bău. Văzând un maldăr de sfărmături de pavea, își ascunse acolo comoara, supunându-se unei vagi presimțiri, dese la criminali, în momentul în care, nemaiavând putință să judece în întregime fapta lor, sunt grăbiți să-și stabilească nevinovăția sub oarecare lipse de dovezi.

După aceea luă un aer de nepăsare, încercă a zâmbi, și ciocăni ușor la poarta casei, nădăjduind că nu-l văzuse nimeni. Ridică ochii și zări, printre perdele, lumina lumânărilor din camera nevesti-sii. Atunci, în mijlocul turburării lui, imaginile dulcii vieți a Juanei, stând între copii ei, veniră să-i lovească țeasta, ca și cum ar fi primit o lovitură de ciocan. Camerista deschise poarta, pe care Diard o închise repede cu o izbitură de picior. În clipa aceea oftă; dar îndată observă că era asudat: rămase în umbră și trimise pe servitoare la Juana. Își șterse fața cu batista, își puse hainele în orânduială, ca un elegant care-și trage vesta mai înainte de-a intra la o femeie frumoasă. Apoi se folosi de lumina lunii ca să-și cerceteze mâinile și să-și pipăie obrazul. Avu o mișcare de veselie, văzând că nu are nicio urmă de sânge; scurgerea se făcuse fără îndoială în însuși corpul victimei. Dar toaleta aceasta de criminal ceruse vreme.

Se urcă la Juana, cu un aer liniștit, serios, ca un om care a venit să se culce după ce a fost la spectacol. Urcând treptele scării, putu să se gândească la poziția lui și s-o rezume în două cuvinte: să plece și să ajungă la port. Ideile acestea, el nu le gândi, le găsi scrise în slove de foc în umbră. Ajuns la port, trebuia să se ascundă în vremea zilei, să se întoarcă după bani în timpul nopții, apoi să se ascundă, ca un șoarece, în fundul unei corăbii, și să plece fără ca să viseze cineva ce e ascuns în vapor. Pentru toate acestea, trebuia aur, mai înainte de orice! Și el nu avea nimic. Camerista veni să-i lumineze.

— Felicio, îi vorbi el, nu auzi larmă pe stradă, strigăte? Du-te și vezi ce este, și să vii să-mi spui…

Îmbrăcată în veșminte albe de noapte, nevastă-sa era la o masă, și-i punea pe Francisc și pe Juan să citească un Cervantes spaniol, pe care amândoi urmăreau textul, pe când ea citea cu glas tare. Ei se opriră toți trei și-l priviră pe Diard, care rămăsese drept, cu mâinile în buzunare, uimit poate că se găsește în tihna acestei scene, așa de dulce în lumina ei, înfrumusețată de figurile femeii și-

a celor doi copii. Era ea tabloul viu al Fecioarei între Fiul ei și sfântul Ioan.

— Juano, am să-ți spun ceva.

— Ce este? întrebă ea, bănuind sub galbena paloare a soțului ei, nenorocirea pe care o aștepta în fiecare zi.

— Nu-i nimic, dar aș vrea să-ți vorbesc… ție… singură.

Și privi țintă pe feciorii lui.

— Dragi micuți, duceți-vă în odaia voastră și culcați-vă, zise Juana. Rostiți-vă rugăciunea fără mine.

Cei doi fii ieșiră în tăcere și cu supunerea fără de curiozitate a copiilor bine crescuți.

— Dragă Juano, vorbi Diard cu glas mângâietor, ți-am lăsat foarte puțini bani, și sunt dezolat acum. Ascultă, de când ți-am înlăturat grijile gospodăriei, dându-te în pensiune, n-ai făcut tu, ca toate femeile, oarecare mici economii?

— Nu, răspunse Juana, nu am nimic. Tu n-ai pus la socoteală cheltuielile pentru educația copiilor. Nu îți imput, prietene, și nu-ți reamintesc uitarea asta decât ca să-ți lămuresc lipsa mea de bani. Toți cei ce mi i-ai dat mi-au servit la plata învățătorilor și…

— Destul! strigă brusc Diard. Afurisit lucru! timpul e prețios. N-ai bijuterii?

— Știi foarte bine că nu am purtat niciodată.

— Așadar nu-i un ban în toată casa asta! strigă Diard, cu disperare.

— De ce strigi așa? întrebă ea.

— Juano, urmă el, am ucis un om.

Juana se repezi către camera copiilor, și se reîntoarse după ce închise ușile.

— Copiii tăi nu trebuie să audă nimic, zise ea. Dar cu cine oare te-ai putut bate?

— Cu Montefiore, răspunse el.

— Ah! rosti ea, lăsând să-i scape un suspin, e singurul om pe care ai fost îndreptățit, să-l ucizi…

— Din mai multe pricini voiam să moară de mâna mea. Dar să nu pierdem vremea. Bani, bani, bani, pentru Dumnezeu! Pot fi urmărit. Să nu crezi că ne-am bătut… l-am omorât.

— Asasinat! strigă ea. Și cum?…

— Așa, cum se ucide. Îmi furase toată averea la joc, de, și i-am reluat-o. Cât mai e liniște, și pentru că nu avem bani, ar trebui Juano să te duci și să-i cauți pe ai mei sub maldărul de pietre, pe care îl știi, grămada care este în capătul uliței.

— Ah, zise Juana, l-ai furat.

— Și ce-ți pasă ție? Oare nu trebuie să scap? Ai bani? Ei sunt pe urmele mele.

— Care ei?

— Judecătorii!

Juana ieși și reintră brusc.

— Ține, zise ea, întinzându-i de departe o bijuterie, ia crucea asta a donei Lagunia. Are câteva rubine de mare preț, mi s-a spus. Haide, pleacă… du-te!

— Felicia văd că nu se mai reîntoarce, zise el cu mirare. O fi arestat-o?

Juana lăsă crucea pe colțul mesei și se repezi la fereastra care da în drum, acolo văzu, la lumina lunii, cum se orânduiau soldați, în tăcere, de-a lungul zidurilor. Ea se întoarse, prefăcându-se calmă, și spuse bărbatului ei:

— N-ai nici-o clipă de pierdut; trebuie să fugi prin grădină. Iată cheia portiței.

Dintr-un rest de prudență, ea se duse de aruncă o privire în grădină. În umbră, sub arbori, zări pe dată câteva luciri stârnite de marginile argintii ale pălăriilor jandarmilor. Mai mult: auzi larma vagă a mulțimii atrase de curiozitate, dar pe care o santinelă o înfrâna la diferitele capete ale străzilor prin care răzbeau.

În sfârșit, Diard fusese văzut de toți cei ce dăduseră buzna la ferestre. În curând, după arătările lor, după ale servitoarei pe care o opriseră, o speriaseră, o arestaseră, trupele și norodul înfundaseră cele două străzi, în unghiul cărora era așezată casa. O duzină de jandarmi, reîntorși de la teatru erau acolo, alții se cățărau pe zidurile grădinii și-o scotoceau, autorizați de făptuirea crimei.

— Domnule, zise Juana, nu vei mai putea pleca. Tot orașul e aici.

Diard alergă la fereastră, cu smintita agerime a păsării închise, care se izbește de toate dungile de lumină promițătoare. El se duse la fiecare ieșire și se reîntoarse. Juana rămase dreaptă, chibzuitoare.

— Unde-aș putea să mă ascund?

Omul privea căminul, iar Juana contempla cele două scaune goale. I se părea, de o clipă, că copiii ei erau acolo. De-odată ușa se deschise, și un zgomot de pași mulți răsună în curte.

— Juano, dragă Juano, dă-mi te rog, dă-mi un sfat.

— Ți-l voi da, zise ea, și vei scăpa.

— Ah, ai fi îngerul meu bun.

După câți-va pași, Juana se reîntoarse și-i întinse lui Diard un pistol. Ea întoarse capul. Dar Diard nu luă arma.

Juana auzi zgomotul din curte. Aduceau corpul marchizului și-l depuneau în ogradă, ca să-l confrunte cu ucigașul. Diard era galben și vânăt. Simțea că leșină și voia să se așeze.

— Te roagă copiii tăi, îi vorbi ea, împingându-i arma în mână.

— Dar, drăguța mea Juană, Juanino, crezi tu că e grabă?… Aș

vrea să te îmbrățișez.

Jandarmii urcau treptele scării. Juana reluă pistolul, ținti spre Diard, îl ținu pe loc, apucându-și de gât soțul și-i zbură creierii. Apoi azvârli arma pe scânduri.

Tocmai atunci, ușa se deschise brusc. Procurorul regal, urmat de un judecător, de un medic, de un grefier, de jandarmi, în sfârșit toată justiția omenească apăru.

— Ce voiți? zise ea.

— Acesta este domnul Diard? întrebă procurorul regelui, arătând trupul curmat de la mijloc.

— Da, domnule.

— Rochia dumneavoastră este plină de sânge, doamnă.

— Nu înțelegeți de ce? întrebă Juana.

Și se așeză la o mesiță, de pe care luă volumul lui Cervantes, și rămase palidă, într-o frământare nervoasă cu totul lăuntrică, și pe care cerca s-o stăvilească.

— Ieșiți! porunci magistratul, jandarmilor.

Apoi făcu un semn judecătorului de instrucție și medicului, care rămaseră.

— Doamnă, în împrejurarea aceasta, nu putem decât să vă felicităm de moartea soțului dumneavoastră. Cel puțin, dacă a fost răzbit de patimă a murit ca un militar. Cât despre acțiunea justiției, rămâne inutilă. Dar, oricât am dori noi ca să nu vă turburăm într-un asemenea moment, legea ne obligă să constatăm orice moarte violentă. Îngăduiți-ne să ne facem datoria.

— Pot să mă duc să-mi schimb rochia? întrebă ea, așezând volumul pe masă.

— Da, doamnă, dar ne-o veți da nouă… Doctorul poate, fără îndoială, avea nevoie…

— I-ar fi foarte neplăcut doamnei să mă vadă și să mă audă operând, zise medicul, care pricepu bănuielile magistratului. Domnilor, dați-i voie să stea în odaia de alături.

Magistrații aprobară pe caritabilul medic, și Felicia trecu și ea, să-și servească stăpâna. Judecătorul și procurorul regelui vorbiră între ei, încet. Obligați precum sunt să bănuiască totul și să pătrundă tot, magistrații sunt într-adevăr oameni nenorociți. Tot supozând intenții rele și cuprinzându-le pe toate, ca să ajungă la adevărurile ascunse, este peste putință ca exercițiul înspăimântătorului lor sacerdoțiu, să nu sece cu vremea izvorul emoțiilor generoase, pe care sunt constrânși să le pună la îndoială. Dacă simțurile chirurgului, veșnic scotocind misterele corpului, sfârșesc prin a se toci, ce se întâmplă cu conștiința judecătorului, obligat să scotocească fără preget cutele sufletului? Martiri ai misiunii lor, magistrații poartă veșnic doliul iluziilor lor pierdute, și

crima nu apasă mai puțin asupră-le, decât apasă pe criminali. Un bătrân, în fotoliul tribunalului, e sublim, dar un judecător tânăr nu te face să te-nfiori?

Judecătorul de față era tânăr, și se văzu silit să-i spună procurorului regal:

— Credeți că soția e complicea bărbatului? Trebuie să conducem instrucția împotriva ei? Sunteți de părere să o interogăm?

Procurorul da din umeri cu nepăsare.

— Montefiore și Diard, adăugă el, erau doi inși! o pereche faimoasă. Camerista nu știa nimic asupra crimei. Să rămânem aci.

Medicul opera, îl cerceta pe Diard și dicta procesul verbal-grefierului. De-odată el se năpusti în camera Juanei.

— Doamnă…

Juana, pentru că-și scosese rochia însângerată, îl întâmpină.

— Dumneata, îi șopti el, plecându-se la urechea spaniolei, dumneata ți-ai ucis bărbatul.

— Da, domnule.

Și ieși…

— …*Și din tot mănunchiul de fapte…* urmă doctorul, dictând procesul verbal, *rezultă pentru noi că numitul Diard în chip voluntar și el însuși și-a dat moartea.*

— Ați isprăvit? întrebă grefierul, după o pauză.

— Da, zise cel care scria.

Medicul iscăli, Juana îi aruncă o privire, abia cu greutate stăpânindu-și lacrimile, care îi umezeau ochii.

— Domnilor, zise ea către procurorul regelui, eu sunt străină, spaniolă. Nu cunosc legile, nu cunosc pe nimeni la Bordeaux, vă cer un bun serviciu. Faceți așa ca să pot dobândi un pașaport pentru Spania.

— O clipă! strigă judecătorul de instrucție. Doamnă, unde se află suma furată marchizului de Montefiore?

— Domnul Diard, răspunse ea, mi-a vorbit nedeslușit de un maldăr de pietre, sub care a ascuns-o.

— Unde?

— În stradă.

Cei doi magistrați se priviră. Juana lăsă să-i scape un gest sublim și-l chemă pe medic.

— Domnule, îl întrebă ea la ureche, voi fi oare bănuită de vreo infamie? eu! Movila de pietre trebuie să fie în capătul grădinii mele. Duceți-vă chiar dumneavoastră, vă rog. Vedeți, cercetați, găsiți banii aceia.

Medicul ieși, ducând cu el și pe judele de instrucție, și găsiră portofoliul lui Montefiore.

A doua zi, Juana își vându crucea ei de aur, ca să poată face față

cheltuielilor de călătorie.

Îndreptându-se cu cei doi copii ai ei spre diligența care avea să-i ducă până la fruntariile Spaniei, se auzi strigată pe nume, în uliță. Chiar mama ei, trăgând să moară, era purtată către spital și, prin perdelele brancardei pe care era purtată, o zărise pe fie-sa. Juana se trase împreună cu brancarda într-un gang. Acolo avu loc ultima întrevedere între mamă și fiică.

Deși amândouă vorbiseră cu glas scăzut, Juan auzise cuvintele acestea de adio:

— Să mori liniștită, mamă, am suferit pentru voi toate!